KÂTİBÎ (SEYDÎ ALİ REİS) VE DÎVÂNI

KATIBI (SEYDI ALI REIS) AND HIS DIVAN

YUNUS KAPLAN

Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Assoc. Prof., Osmaniye Korkut Ata University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish language and Letters

yunuskaplan80@gmail.com

https://orcid.org/0000-0003-3139-2193

ZAHİDE EFE

Arş. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Res. Assist., Osmaniye Korkut Ata University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish language and Letters

zahideefe@osmaniye.edu.tr

https://orcid.org/0000-0002-1411-4557

Atıf / Citation

Kaplan, Y-Efe, Z. 2020. "Kâtibî (Seydî Ali Reis) ve Dîvânı". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute.* 67, (Ocak-January 2020). 229-265

Makale Bilgisi / *Article Information*

Makale Türü-*Article Types*	:	Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date*	:	22.05.2019
Kabul Tarihi-*Accepted Date*	:	03.12.2019
Yayın Tarihi- *Date Published*	:	31.01.2020
doi	:	http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4187

İntihal / *Plagiarism*

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - *Journal of Turkish Researches Institute*

TAED-67, Ocak - *January* 2020 Erzurum. ISSN-1300-9052

www.turkiyatjournal.com

http://dergipark.gov.tr/ataunitaed

Atatürk Üniversitesi • Atatürk University
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi • Journal of Turkısh Researches Institute
TAED-67, 2020. 229-265

KÂTİBÎ (SEYDÎ ALİ REİS) VE DÎVÂNI
KATIBI (SEYDI ALI REIS) AND HIS DIVAN

YUNUS KAPLAN- ZAHİDE EFE

Öz

16. yüzyıl, klasik Türk şiirinin en parlak dönemlerinden biridir. Bu dönemde Türk edebiyat tarihinin en büyük şairlerinin de aralarında bulunduğu yüzlerce şair yetişmiştir. Bu şairlerden biri de çeşitli devlet kademelerinde görev alan ve özellikle de denizcilikteki başarılarıyla Hint kaptanlığına kadar terfi eden Seydi Ali Çelebi'dir.

İstanbul/Galatalı olan Seydi Ali Çelebi, azaplar kâtipliği ve tersane kethüdalığı görevlerinde bulunmuş; Rodos, Preveze ve Trablusgarp Seferi gibi birçok sefere iştirak etmiştir. Kanuni'nin Nahcivan Seferi'nde Hint Denizi kaptanlığına getirilen daha sonra müteferrikalık, Diyarbakır tımar defterdarlığı ve Galata'da hassa gemi reisliği yapan Seydi Ali Çelebi; emekliliğini müteakip 1562 yılındaki vefatına kadar günlerini eser telif etmekle geçirmiştir.

Bir dönem kâtiplik yaptığı için Kâtibî mahlasıyla şiirler yazan Seydi Ali Çelebi, yazmış olduğu bu şiirleri Dîvân'ında bir araya getirmiştir. Bu çalışmada; 16. yüzyılda özellikle denizcilik alanındaki başarılarıyla dikkatleri çeken, aynı zamanda da iyi bir şair olan Kâtibî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgiler verildikten sonra Dîvân'ının şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak şiirlerinden bazı örneklere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, 16. yüzyıl, Kâtibî, Dîvân.

Abstract

16th century is one of the shiniest periods in the classical Turkish poetry. Hundreds of poets that the greatest poets of Turkish literature history are included grew in that period. One of these poets is Seydi Ali Çelebi taking part in various levels of government and, especially with his successes in marine being prometed to the Captain of Indian.

Seydi Ali Çelebi from Galata/İstanbul had been in the duties of Azaplar clerkship and shipyard, and joined lots of navigations such as Rodos, Preveze and Trablusgarp. During Nahcivan Navigation of Kanuni, Seydi Ali Reis being brought to the captain of Indian Sea and later, working as a miscellaneous, grooming timar of Diyarbakır and chief of hassa ship in Galata had spent his days by compling his works from his retirement to his death in 1562.

Seydi Ali Çelebi writing poems with the nickname of Katibi because of his job clerk in a term had collected his poems in his Divan. In this study, after given information about the good poet Katibi and his literatural personality, especially taking attention with his successes of marine branch of 16th century, some examples from his poems will take place by focusing on characteristics of form and muhteva of his Divan.

Key Words: Classical Turkish literature, 16th century, Katibi, Divan.

Structured Abstract

16th century is one of the shiniest periods in the classical Turkish poetry. Hundreds of poets that the greatest poets of Turkish literature history are included grew in that period. One of these poets is Seydi Ali Çelebi taking part in various levels of government and, especially with his successes in marine being prometed to the Captain of Indian.

Seydi Ali Çelebi from Galata/İstanbul had been in the duties of Azaplar clerkship and shipyard, and joined lots of navigations such as Rodos, Preveze and Trablusgarp. During Nahcivan Navigation of Kanuni, Seydi Ali Reis being brought to the captain of Indian Sea and later, working as a miscellaneous, grooming timar of Diyarbakır and chief of hassa ship in Galata had spent his days by compling his works from his retirement to his death in 1562.

Seydi Ali Çelebi writing poems with the nickname of Katibi because of his job clerk in a term had collected his poems in his Divan. In this study, after given information about the good poet Katibi and his literatural personality, especially taking attention with his successes of marine branch of 16th century, some examples from his poems will take place by focusing on characteristics of form and muhteva of his Divan.

Some of the important factors which attract attention on Katibi's poesy, his literary personality and his poetries' form and content properties were summarized from the point of two establishable copies of Divan and the poetries in some reviews.

The total of poetries belonging to Katibi with two current copies of Katibi's Divan and those which were determined from the various poetry reviews is 230 poems in total as 4 squares, 1 pentastich, 2 pentalogies, 177 odes 30 quatrains and 16 couplets.

The evaluations related to the literary personality and poesy are very limited in the sources which give information about Katibi. Even if these evaluations are limited, the collectors of biographies spoke highly of Katibi's poesy and artist personality.

One of the most explicit properties which attract attention in Katibi's poems is that they were written in a fluent and plain language. Those poetries which create an impression to be said immediately and that the sincere expression possesses over them were enriched with the proverbs, idioms and public pronunciations. The poetries in chagatai language which got the attention among many poets from the beginning to the end of classical Turkish poetry are available among these poetries. However, it will be correct to consider Katibi as a poet who was supreme to the language and literature of India and its environment, had a good observation quality in the process when he was available for his occupation, instead of considering him as a poet who wrote such poetries only in order to indicate the talent and discrepancy. It is seen in all of his poetries that the idea of human love and appreciation from life is generally in the forefront. Thus, an amative and earthly pleasure-included expression shows itself in the poetries written by him.

The poet was very successful at his poetries as form. Katibi who preferred mostly the ode poetry form like the other poets of divan wrote all of his poetries with the aruz wezni and this wezni's oft-used patterns. Even if there are sometimes the common aruz mistakes, he was successful at the centroid. The rhyme and repeated word are among the most important factors which provide the harmony in the poetry. Katibi preferred also using the rhyme and repeated words in his poetries as far as possible to provide the harmony in his poetries. While all of 177 available odes, except 38 of them, have the repeated words, the rhyme is seen in all of them. The poet succeeded also in the use of rhyme and repeated words like the aruz.

Not only Katibi made all of those things but also exhibited his talent in being poet, and he succeeded in providing his own distinctness to his poetries. He made them with the use of opportunities in the language and knew to be distinctive with the successful use of factors such as poetic theme, imagine and metaphor of classical Turkish poetry. Divan that the poetry worked on it have been able to come to today as an important work which eternalised him with

many poetry that this distinctness was given. The various samples of poetries that Katibi involved them were presented as the form and content properties of his Divan that its copy has not been available up to now were emphasized with this study. Thus, it was tried to provide a new basis for the further studies at this field as the work that it is mentioned as lost in the previous studies is presented to the use of science world.

Giriş

16. yüzyıl, Osmanlı'nın sahip olduğu askerî ve siyasi ihtişamın kendini diğer alanlarda da hissettirdiği bir dönem olmuştur. Bu ihtişamın olumlu etkilerini birçok alanda olduğu gibi edebiyat üzerinde de görmek mümkündür. Özellikle bu dönem tezkireleri ile biyografik kaynaklarında yüzlerce şairin hayatları hakkında verilen bilgiler bu olumlu etkinin en güzel ispatıdır.

Yazmış oldukları eserlerle 16. yüzyılın edebî birikimine büyük katkıda bulunan divan şairlerinden bazılarının eserleri günümüze kadar ulaşabilmiş bazılarınınki ise çeşitli sebeplerle kaybolmuştur. Günümüze ulaşan eserlerin hemen hemen hepsi akademik çalışmalarla ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Ancak yeni inceleme ve araştırmalar neticesinde kayıp olarak tanımlanan veya varlığı bilinmeyen eserlerin nüsha veya nüshalarının tespiti mümkün olabilmektedir. Böyle bir araştırmanın neticesi olarak bu çalışmaya konu olan *Kâtibî Dîvânı* da bu türden bir eserdir.

Bu *Dîvân*'ın sahibi olan Seydi Ali Çelebi; çeşitli devlet kademelerinde görev almış ve bu görevleri hakkıyla yerine getirdiği için de üst rütbelere terfi ettirilmiş bir devlet adamıdır. Özellikle denizcilikte sahip olduğu bilgi ve tecrübe birikimi onu Hint Denizi kaptanlığına terfi ettirerek 16. yüzyıl Osmanlı donanmasının önemli şahsiyetleri arasına sokmuştur. O, iyi bir devlet adamı olmasının yanı sıra Kâtibî mahlasıyla yazdığı şiirlerle edebî alanda da temayüz etmiştir. Birçok tezkire ve biyografik kaynakta Seydi Ali Çelebi'nin şairliğine dikkat çekilerek yazmış olduğu eserler hakkında bilgiler verilmiştir. Sahip olduğu eserler arasında bir de *Dîvân*'ının olduğu söylense de yakın bir zamana kadar şair üzerine yapılan bütün çalışmalarda bu eserin herhangi bir nüshasına ulaşılamadığı belirtilmiştir.

Ancak yapılan taramalar neticesinde *Kâtibî Dîvânı*'nın Fransa Milli Kütüphanesi'nde iki nüshasınının olduğu tespit edilmiştir. Bu divan nüshaları dışında şairin başka şiirlerini de tespit etmek amacıyla taramalarımızı mecmualar üzerine yoğunlaştırdığımızda çeşitli mecmualarda Kâtibî'nin birçok şiirinin kayıtlı olduğuna şahit olunmuştur.

Bu çalışmada; 16. yüzyılda özellikle denizcilik alanındaki başarılarıyla dikkatleri çeken, aynı zamanda da iyi bir şair olan Kâtibî'nin *Dîvân*'ı ile şiir mecmualarında tespit edilen şiirlerinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak şiirlerinden bazı örneklere yer verilecektir.

1. Kâtibî ve Hayatı

Galatalı olan şairin asıl ismi, Seydi Ali'dir. Daha çok Seydi Ali Çelebi olarak tanınmıştır (Kılıç 2018: 294; Canım 2018: 433; Sungurhan 2017: 705; Ak 2009: 21). Mehmed Süreyya ve Bursalı Mehmed Tahir, şairin aslen Sinoplu olduğunu söyleseler de (Akbayar 1996: 1498-99; Yavuz ve Özen 1975: 290) onun hakkında bilgi veren diğer kaynaklarda bu bilgiyi teyit edici herhangi bir ibare yer almamaktadır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen şair, azaplar kethüdası Hüseyin Reis'in oğludur (Sungurhan 2017: 705; Kurnaz ve Tatcı 2001: 835).

Kaynaklarda Seydi Ali Çelebi'nin eğitimi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak onun devrinin zeki ve ilim sahibi bir şahsı olduğu, hesap ve heyet ilminde kudret ve maharet sahibi olduğu belirtilir (Canım 2018: 433; Sungurhan 2017: 707). Denizcilik ilminde engin bir bilgiye sahip olduğu da verilen bilgiler arasındadır (Canım 2018: 433; Kılıç 2018: 296). Şairin hakkındaki bu değerlendirmeler, bulunduğu görevler ve yazmış olduğu eserler dikkate alındığında onun iyi bir eğitim aldığını söylemek mümkündür.

Seydi Ali Çelebi, ilk olarak Galata'da azaplar kâtipliği yapmış ve bundan dolayı da şiirlerinde Kâtibî mahlasını kullanmıştır (Sungurhan 2017: 705; Canım 2018: 433; Kılıç 2018: 294). Daha sonra tersane kethüdalığına tayin olunan (Akbayar 1996: 1498-99; Ak 2009: 21) Kâtibî; Rodos Seferi, Preveze Deniz Muharebesi, Trablusgarp Seferi gibi birçok sefere iştirak etmiştir (Ak 2009: 21). Kanuni'nin Nahcivan Seferi'nde Hint Denizi kaptanı olmuş, Pîrî Reis'in Basra Körfezi'nde bırakmak zorunda kaldığı Hint donanmasını Süveyş'e getirmekle görevlendirilmiştir. Bu görevi esnasında birçok tecrübe yaşamış olan şair, Basra'dan çıkışından üç buçuk yıl sonra dolaşmış olduğu Azerbaycan, Horasan, Hindistan, Sind ve Gücerat gibi ülkelerde görüştüğü hükümdarlardan getirdiği on sekiz mektubu Kanuni Sultan Süleyman'a takdim etmiş ve başından geçenleri hikâye etmiştir. Müteakiben 80 akçe ile müteferrikalığa, 10 Şaban 964 (8 Haziran 1557) tarihinde ise Diyarbakır tımar defterdarlığına getirilmiştir (Sungurhan 2017: 706; Kılıç 2018: 296; Ak 2009: 21-22).

14 Rebiülahir 967 (13 Ocak 1560)'de bu görevinden azledilen Kâtibî, azlini müteakiben 23 Rebiülahir 967 (22 Ocak 1560) tarihinde 150 akçe ulûfe ile Galata'da hassa gemi reisliklerinden birine tayin edilmiş, bir ara ikinci defa Hint kaptanlığına getirildiyse de bu görev, beş gün sonra Sefer Reis'e verilmiştir. Seydi Ali Reis, bundan sonra vefatına kadar emekli olarak yaşamış ve günlerini eser telif etmekle geçirmiş ve 2 Cemaziyelevvel 970 (28 Aralık 1562) tarihinde vefat etmiştir (Ak 2009: 22; Kayabaşı 1997: 466; Açıkgöz 2017: 276; Kurnaz ve Tatcı 2001: 835).

2. Eserleri

2.1. *Mir'âtü'l-Memâlik*: Âşık Çelebi, Beyânî ve Hasan Çelebi tezkirelerinde varlığından bahsedilen bu eser, beş yazma nüsha ve bir basma nüshasından hareketle yayımlanmıştır (Kiremit 1999). Seydi Ali Reis, 964/1557 tarihinde Galata'da tamamladığı bu eserinde, Hint Seferi'nde başından geçen olayları bir seyahatnâme üslûbu ile anlatmıştır. Şairin gittiği ülkeler, tanıştığı hükümdarlar ve başından geçen olayların hikâye edildiği (Kiremit 1999: 19-28) bu eserde Seydi Ali Reis'e ait 25 Çağatayca gazel, 5 tarih manzumesi ve bir kıt'a da yer almaktadır. Bu şiirleri Kemal Erarslan neşretmiş (1968: 41-54), daha sonra Osman Fikri Sertkaya da bu çalışmada yer almayan bazı şiirleri yayımlamıştır (1977: 169-189). *Mir'âtü'l-Memâlik*'te; Çağatayca yazılmış şiirlerin yanı sıra şairin Anadolu Türkçesiyle kaleme aldığı 2 murabba, 1 muhammes, 2 gazel, 6 kıt'a ve 12 müfred olmak üzere toplam 23 manzumesi yer almaktadır. Seydi Ali Reis bu eserinde kendi şiirlerinin dışında Yetîm, Şeyhî, Mesîhî, Hâfız, Tâli'î, Âftâbî, Seherî, Necâtî, Hamdî, Nizâmî, Yârî gibi çeşitli şairlerin şiirlerine de yer vermiştir.

2.2. *Mir'ât-ı Kâ'inât*: Beş makale hâlinde yüz yirmi bâbdan meydana gelen, astronomi ve denizciliğe ait bir eserdir (Sungurhan 2017: 707; Yavuz ve Özen 1975: 291). Eserde usturlabın imali ve kullanılışı, güneşin yüksekliği ve yıldızların uzaklığı, kıblenin ve öğle vaktinin bulunuşu ve nehirlerin genişliğinin tespiti gibi konular ele alınmıştır (Kiremit 1999: 14).

2.3. ***Kitâbu'l-Muhît fi İlmi'l-Eflâk ve'l-Buhûr:*** 10 bâb ve 50 fasıldan oluşan eserde, Hint Okyanusu'ndan sefere çıkan denizcilerin kılavuz almadan dolaşabilmelerini sağlayacak bilgiler yer almaktadır. Eser, 962/1554 tarihinde Ahmedabad'da kaleme alınmıştır (Turan 2002: 111-112; Büke 2010: 4-8*;* Ak 2009: 23*)*.

2.4. ***Hülâsatu'l-Hey'e:*** Ali Kuşçu'nun astronomi ile ilgili eseri *er-Risâletü'l-Fethiyye'nin* genişletilerek yapılmış tercümesidir. 955/1548 yılında Kanuni'ye sunulan eserin, bilinen 27 nüshası bulunmaktadır (Ak 2009: 23; Yavuz ve Özen 1975: 291; Akbayar 1996: 1498-99).

2.5. ***Risâle-i Zâtü'l-Kürsî:*** Şairin, yıldızlar ilmine dair aletlerle ilgili risâlesidir *(*Ak 2009: 23).

2.6. ***Dîvân*****:** Kafzâde Fâizî ve Riyâzî tezkirelerinde (Kayabaşı 1997: 466; Açıkgöz 2017: 275) Kâtibî'nin *Dîvân* sahibi olduğu belirtilse de bugüne kadar bu eserin herhangi bir nüshası ele geçmemiştir. Ancak katalog taramaları esnasında bu *Dîvân*'ın iki nüshası tespit edilmiştir. Fransa Milli Kütüphanesi'nde "Ancien Fonds Turc 270" ve "Supplement Turc 380" arşiv numaralarıyla kayıtlı olan bu nüshaların tavsifleri şöyledir:

a. *Bibliothèque* Nationale de France, Ancien Fonds Turc 270:

Eser, 319 varaktan oluşan bir divanlar mecmuasıdır. Nestalik hatlı olup istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. 21×13,5 cm ebadında ve kahverengi meşin cilt kaplıdır. Çift sütunlu ve 15 satırlı olup söz başları kırmızıdır. Mecmua'da; Zâtî, Figânî, Sun'î, Şem'î, Adnî, Hilâlî, Behiştî, Ümîdî, Mesîhî, Celîlî, Âhî, Amrî, Nizâmî, Bâkî, Enverî, Hayâlî, Sabûhî, Emrî, Vasfî, Vechî, Tâli'î, Hakkî, Sultan II. Bayezid ve Fazlî'nin divanları yer almaktadır. Divanların bazısı derkenarlara kaydedilmiştir. *Kâtibî Dîvânı* da Mecmua'nın "129a-167b" yapraklarının derkenarlarında kayıtlıdır. Bu nüshada 4 murabba, 1 muhammes, 2 tahmis, 149 gazel, 23 kıt'a ve 9 beyit bulunmaktadır. Aynı zamanda bu nüshada, Çağatayca 24 gazel ve 5 kıt'a yer almaktadır.

b. *Bibliothèque* Nationale de France, Supplement Turc 380:

Eser, 114 varaktan oluşan 21×13 cm ebadında bir şiir mecmuasıdır. *Kâtibî Dîvânı*, "67a-79b" yaprakları arasındadır. Baştan ve sondan eksik olan *Kâtibî Dîvânı*, dîvânî kırması hatla cedvelsiz olarak çift sütun ve 15'er satır şeklinde yazılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Mecmua'da Kâtibî dışında Necâtî, Cafer Çelebi, Hayâlî Bey, Mesîhî, İshak Çelebi, Hâtifî ve Ali Şir Nevâyî gibi şairlerin şiirleri kayıtlıdır. Bu nüshada, Kâtibî'nin 50 gazel ve 1 beyti yer almaktadır.

Bu nüshalar ve çeşitli şiir mecmualarından tespit edilenlerle birlikte *Kâtibî Dîvânı*'nda 4 murabba, 1 muhammes, 2 tahmis, 177 gazel, 30 kıt'a ve 16 beyit olmak üzere toplam 230 manzume bulunmaktadır.

3. Edebî Kişiliği

Kâtibî hakkında bilgi veren kaynaklarda onun edebî kişiliği ve şairliği hakkında yapılan değerlendirmeler oldukça sınırlıdır.

Âşık Çelebi, cömertliğiyle övdüğü Kâtibî'den "şâ'ir-i sihr-güzâr" olarak bahseder (Kılıç 2018: 294). Latîfî ise onun zamane şairleri arasındaki kabiliyetinden ve şiirdeki olgunluğundan

bahsederek sohbet esnasında ve şairler ile karşılıklı şiir söylerken Kâtibî'nin de ferd, rubâ'î, kıt'a ve gazeller söylediğini kaydeder (Canım 2018: 433).

Kâtibî, devlet adamlığı ve şairliğinin yanında yaşadığı dönemde sanatı ve sanatçıları koruyup kollamasıyla da tanınmıştır. Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Gelibolulu Âlî; Kâtibî'nin bu özelliğine dikkat çekmek için onun 947/1540-41 yılında Galata'da yaptırdığı konağından övgüyle bahsederek Kâmî, Müslim Çelebi, Sabûhî, Hâtifî ve Yetîm gibi birçok şairin bu konağın müdavimlerinden olduğunu zikreder (Kılıç 2018: 294-95; Sungurhan 2017: 706; İsen 1994: 263).

Divan şairlerinin, şairlikteki meziyetleriyle övünerek bir nevi poetikaları hakkında birtakım ipuçları vermeleri yaygın karşılaşılan bir durumdur. Ancak yaygın olan bu durumun aksine Kâtibî, bilinen şiirlerinde kendi şairliği ve şiirleri hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Şair, sadece Çağatayca kaleme aldığı bir şiirinde edebî kişiğiyle ilgili ipucu ihtiva eden bir söyleme yer vermiştir:

Kātibī körse Niẓāmī intiẓām-ı naẓmuñı
Dirdi lāyıḳdur ḳılursang sanga Selmān birle baḥs̱ (G. 204/7)

4. Dil ve Üslubu

Kâtibî'nin manzumelerinde dikkatleri çeken en bariz özelliklerden birisi, akıcı ve sade bir dille yazılmış olmalarıdır. Özellikle bazı beyitler adeta sehl-i mümteni derecesindedir. Hemen söylenmiş intibaı uyandıran ve samimi bir edanın hâkim olduğu bu tarz beyitlerden birkaçı örnek olarak aşağıda gösterilmiştir:

Ḳangı ʿāşıḳ kim senüñ derdüñ ḳoyup dermān aña
Ey ṭabībüm anı kim öldürse düşmez ḳan aña (G. 1/1)

Dād elüñden raḥm idüp ey bī-vefā
İtmedüñ bir kez benümle merḥabā (G. 11/1)

İncinürmiş yoluña öldügüme baña ḥasūd
Göreyin anı ki Ḥaḳ olmaya andan ḫoşnūd (G. 25/1)

Ben senüñ yoluña ḳurbān olayum
Ol hemān tek sen begüm dünyāda ṣaġ (G. 70/2)

Öldürüp ʿāşıḳlaruñ ʿālemde bir ad it begüm
Eylük ile nāmuñı añdurmaġ ise niyyetüñ (G. 79/3)

Ḳorḳum budur ki saña raḳībüñ dege gözi
Luṭf eyle gün yüzüñi efendüm niḳāba çek (G. 80/4)

Atasözleri ve deyimlerin edebî metinlerde gerek anlam gerekse de ifade şekilleri üzerindeki olumlu etkisi her dönem için değişmeyen bir hakikattir. Bu söz kalıplarının sağladığı imkânlardan divan şairleri de mümkün olduğunca istifade etme yoluna gitmişlerdir. Kâtibî de bu amaca matuf olarak birçok divan şairi gibi şiirlerinde deyimler, atasözleri ve halk söyleyişlerini başarılı bir şekilde kullanmıştır. *Kâtibî Dîvânı*'nda tespit edilen deyimlerden bazıları şunlardır: "*Kurban etmek, kul olmak, derde uğramak, göğüs geçirmek, göz göre göre, yüz bulmak, gözüne görünmek, dil uzatmak, cana (canına) can katmak, eline fırsat geçmek, yaş dökmek, gönül*

vermek, yüzüne gülmek, gözü ilişmek, aman vermemek, beli bükülmek, aza çoğa bakmamak, ayağına düşmek, kan dökmek, yüz sürmek, baş koymak, aklı dağılmak, can vermek, yanıp yakılmak, yüz çevirmek, gönlüne dokunmak, başa çıkmak, kurban olmak, gönlü düşmek, başını taşlara vurmak, feda etmek, hesaba çekmek, gözü değmek, kan ağlamak, kıymetini bilmek, başına gün doğmak, başı göğe ermek, göklere çıkmak, yar olmak, ayak basmak, el arkası yerde, aklı gitmek, bel bağlamak, yabana atmak, bir taşla iki kuş vurmak, baş vermek, bire bin katmak, can alıp can vermek, yele vermek, yerden göğe kadar, yere çalmak, yere geçmek, arasından su sızmamak, kırıp geçirmek, dağ üsti bağ…"

Kâtibî, manzumelerinde atasözleri ve atasözü değerindeki bazı ifadelere de yer vermiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Mes̱el dürür bu ki ***hergiz şarāba baḥs̱ olmaz***
Kim ola sāḳī ide cām-ı ḫoş-güvār ile baḥs̱ (G. 17/4)

Her kişiye cān ʿazīz olur *mes̱eldür dōstum*
Ṭatlu cānumdan lebüñ oldı baña ammā ʿazīz (G. 55/2)

Serīr-i ʿışḳı ey dil baña teslīm eyledi Ferhād
Mes̱eldür bu ***biri ölmeyicek birine yir değmez*** (G. 57/2)

Şād olur giryān iken dil ṭıflı emse leblerin
Ağlasa *meşhūrdur* ***eṭfāl olur şīr ile żabṭ*** (G. 67/3)

Baş egme dehre ʿizzet içün olma mübtez̠el
Her kişiye naṣībi gelür *bu durur mes̱el* (M. 6/3)

Şiirlerinde mümkün olduğunca sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih eden Kâtibî, buna paralel olarak konuşma dilinde kullanılan bazı ifadelere ve halk söyleyişlerine de yer vermiştir. "Beni söyletme (G. 24/2), yoluna kurban olayım (G. 70/2), ömrüm (G. 72/2), ömrü çok olsun (G. 73/1), çok yaşa, berhudar ol (G. 91/1), benim iki gözüm (G. 108/3), efendim (G. 110/2), haram olsun (G. 116/1), sen sağ ben selamet" gibi ifade şekilleri bu türden kullanımlardır.

Kâtibî Dîvân'ında şairin yaşadığı dönemin dil özelliklerini yansıtan ancak bugün için arkaik özellik taşıyan bazı kelimeler de karşımıza çıkmaktadır. *"Kangı, öykünmek, ayruk, ugrılamak, kaçan, epsem, koçmak, iñen, irgürmek, uçmag, urmak, katı, tapu, sögmek, eylük, öñdin, beñdeş, yelmek, tañ, tapşırmak, sımak, ırmak, yasdanmak, kimesne, şol, eslemek, kanda, dirgürmek, degme, ululamak"* gibi kelimeler arkaik özellik taşıyan kelimeler arasındadır.

Arkaik kelimeler dışında şairin "*sencileyin, koyuban, olmagıl, olıgör, varıcak, virmegil, olaldan, idüben, aglayugör* " kelimelerindeki ekler gibi devrinin dil hususiyetlerini de şiirlerinde yansıttığı görülmektedir.

Klasik Türk şiirinde başlangıçtan son döneme kadar birçok şair Çağatayca şiirler kaleme almıştır. Şairleri böyle bir tercihte bulunmaya sevk eden en önemli amilin Doğu Türkçesine ilgi duymaları, 15. yüzyıl Çağatay edebiyatının en önemli şairlerinden Ali Şir Nevâyî'nin onlar üzerindeki etkisi veya şairlerin bu yolla maharet ve farklılık göstermek istemeleridir. Bu meyanda Şeyyâd Hamza, Nedîm, Şeyh Gâlib, Ahmed-i Dâ'î, Karamanlı Nizâmî, Refî-i Amidî,

Benlizâde İzzet Mehmed Bey, Vakanüvîs Muvakkitzâde Pertev, Za'fî, Bahtî, Sâfî, I. Selim, Amrî, Dukâginzâde Ahmed, Fuzûlî, Nedîm-i Kadîm, Râhî, Subhî, Edirneli Sâdık (Ersoy 2012: 18) gibi şairler örnek olarak gösterilebilir.

Kâtibî de birçok divan şairi gibi Çağatayca şiirler kaleme almıştır. Ancak Kâtibî'nin Çağataycaya olan meylini diğer şairlerden farklı değerlendirmek gerekir. Çünkü onu sadece hüner veya farklılık göstermek amacıyla bu tarz şiirler yazan bir şair olarak görmek yerine, mesleği icabı uzun bir müddet kaldığı Hindistan ve çevresinin diline ve edebiyatına hâkim, iyi bir gözlem gücüne sahip mahir bir şair olarak görmek daha yerinde olacaktır. Zaten Çağatayca şiir söylemedeki başarısı üzerine Hindistan padişahı Hümayun Şah tarafından kendisine "Mîr Alî Şîr-i Sânî" unvanı verildiği bilgisi *Mir'âtü'l-Memâlik* adlı eserinde yer almaktadır (Kiremit 1999: 113).

Kâtibî'nin şiirlerinde genellikle beşerî aşk ve hayattan kam alma düşüncesinin ön planda olduğu görülmektedir. Bundan dolayı şairin yazmış olduğu şiirlerde âşıkane ve rindane bir eda kendini hissettirir. Bu üslup özelliğinin hâkim olduğu bazı beyitler aşağıda gösterilmiştir:

Nigāruñ ey göñül ince bilin ölmez ḳoçan dirler
Leb-i cān-baḫşını ṣorsañ ḳatar ol cāna cān dirler (G. 32/1)

Uyurken Kātibī yāri bulup bir būsesin aldum
İşidenler benüm bu vażʿımı rindānedür dirler (G. 36/5)

Bī-tekellüf her ḫayāli itdirür dil-dār ile
İtmesün mi Kātibī göñlümde dā'im yir ḳadeḥ (G. 22/5)

Ḥaẓẓını eyleyeyin dirseñ eger dünyānuñ
Vir şarāba ne bulunursa yanuñda mevcūd (G. 25/3)

Bādenüñ keyfiyyetin ẕevḳ itse şeyḫ-i ṣavmaʿa
Eyler idi nice yıl pīr-i muġānuñ ḫiẕmetin (G. 114/2)

Klasik Türk edebiyatında âşık-maşuk-rakip dışındaki önemli tiplemelerden biri de zahit, yani kaba sofulardır. Dünya nimetlerinden istifade etmesini bilmeyen zahitlerin en önemli özellikleri, riyakâr ve ikiyüzlü olmalarıdır. Bu yüzden aşk ve aşkın hâllerinden anlamayan zahitler, her fırsatta âşıklara çatarak onları dünya nimetleri ve geçici heveslere düşkün olmakla itham ederler. Âşık ve zahit arasındaki bu mücadelede taraf olarak âşıkların safını seçen divan şairleri ise kendilerini rindane hayat tarzının önemli bir temsilcisi kabul edip her fırsatta kaba sofulara çatmaktan geri durmazlar. Birçok divan şairi gibi Kâtibî zaman zaman kaba sofuları hedef tahtasına koymuştur:

Beni kūyuñda ḳosun zāhidüñ olsun cennet
ʿAzm iden cennete kūyuñ var iken eblehdür (G. 49/2)

Cihān bāġında dil bir serv-ḳāmet nev-cıvān gözler
Nice ebleh olur zāhid görüñ ḥūr [ü] cinān gözler (G. 52/1)

Zāhidā ḫuşk olma meyl eyle şarāb-ı ṣāfa gel
Ṭaʿnı ḳo vāʿiẓ ḫarābāt ehline inṣāfa gel (G. 87/1)

Añlasayduñ zāhidā mey-ḫānenüñ sen vaḥdetin
Mescidüñ hergiz cihānda añmaz idüñ kes̱retin (G. 114/1)

Karşılıklı konuşma havasında, "dedim" ve "dedi" fiilleri temelinde yazılan gazellere mürâcaa şiir denir. Konusu aşk olan bu şiirlerin en bariz vasfı, sade bir dille yazılmış olmalarıdır (Saraç 2011: 57). Kâtibî de birçok beyitte bu ifade tarzını kullanarak hem samimiyeti hem de canlılığı yakalamayı başarmıştır:

Zülfüñe aṣ ben ḳuluñ aʿdā helāk olsun ***didüm***
Didi *kim ādemler öldürür bu ibrāmuñ senüñ* (G. 77/4)

Vireyin cān naḳdine laʿlüm ***didi***
Didüm *ey dil-ber bizümle itme lāġ* (G. 70/3)

Didüm *aġzuñ öpmege ḳıymet nedür*
Didi *dil-ber yoḳdur anuñ ḳıymeti* (G. 151/2)

Baḳayın yüzüñe ṭoyınca ***didüm***
Ḫışm idüp nāz ile ***didi*** *yoḳ yoḳ* (G. 75/3)

5. Şekil Özellikleri

5.1. Nazım Şekilleri

Kâtibî Dîvânı'nda murabba, muhammes, tahmis, gazel, kıt'a ve beyit nazım şekilleriyle yazılmış şiirler bulunmaktadır.

5.1.1. Musammatlar

Kâtibî musammat türlerinden murabba, muhammes ve tahmisi tercih etmiştir. Bu şiirler ayrı bir başlık altında değil gazellerin arasında yer almaktadır.

Dîvân'da dört adet murabba yer almaktadır. Bunlardan ikisi beş bend, diğerleri ise dokuz ve yedi bendden oluşmaktadır. Kafiye şekilleri "aaaa, bbba …" şeklindedir.

Dîvân'da beş bendlik bir adet mütekerrir muhammes yer almaktadır. Bu şiirin kafiye şekli "aaaaa, bbbba …"dır.

Dîvân'da ikisi de Muhibbî'nin gazelleri üzerine yapılmış olan iki adet tahmis yer almaktadır. Bunlardan ilki Muhibbî'nin meşhur gazeli "*Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi / Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi*" matlalı gazeline yapılmış olup beş bendden oluşmaktadır. İkinci tahmis ise yine Muhibbî'ye ait olan "*Hây u hûdan fârig ol 'âlemde sultânlık budur / Pendini gûş eyle gel mûruñ Süleymânlık budur*" matlalı şiirine yapılmıştır. Bu şiir de beş bend olup "aaaaa, bbbba …" kafiye şemasına sahiptir.

5.1.2. Gazeller

Dîvân'da en çok tercih edilen nazım şekli, gazeldir. *Kâtibî Dîvânı*'nda toplam 177 gazel yer almaktadır. Bu gazellerin 25 tanesi Çağatayca olup bu şiirler, Anadolu Türkçesiyle yazılan gazellerden sonra "Gazeliyyât-ı Türkî-i Çağatay Der-Tarzı Mîr 'Alî Nevâyî" başlığı altında yer almaktadır.

Bu gazellerin büyük çoğunluğu (145 gazel) beş beyitliktir. Geri kalan gazellerden 20'si yedi, 4'ü dokuz, 2'si ise altı beyitliktir. Ayrıca gazellerin 5 tanesi dört, 1 tanesi de üç beyitten müteşekkil nâ-tamâm gazel (=eksik gazel)'dir.

Kâtibî, alfabenin her harfinde gazel yazmıştır. Harfler içerisinde ise en çok "ra (ر)" harfini tercih etmiştir. Gazellerin harflere göre sayıca dağılımı şu şekildedir:

Elif (ا) 6, be (ب) 3, te (ت) 4, se (ث) 4, cim (ج) 1, ha (ح) 2, hı (خ) 1, dal (د) 3, zel (ذ) 2, ra (ر) 31, ze (ز) 3, sin (س) 2, şın (ش) 7, sad (ص) 2, dad (ض) 1, tı (ط) 1, zı (ظ) 1, ayın (ع) 3, gayın (غ) 1, fe (ف) 2, kaf (ق) 4, kef (ك) 10, lam (ل) 10, mim (م) 14, nun (ن) 17, vav (و) 1, he (ه) 20, ye (ى) 21.

5.1.3. Kıt'alar

Kâtibî Dîvânı'nda 24'ü Anadolu Türkçesi, 6'sı Çağatayca olmak üzere toplam 30 kıt'a yer almaktadır. Bu kıt'aların 16'sı iki, 5'i dört, 5'i beş, 2'si üç, 1'i dokuz ve 1'i de yedi beyitten oluşmaktadır. Görüleceği üzere kıt'aların 16 tanesi iki beyitten oluşurken geriye kalan 14 tanesi kıt'a-i kebîre şeklindedir. Kıt'alardan 29'u aruz vezninin çeşitli kalıpları ile biri ise 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Bu kıt'aların çoğu, çeşitli olaylara tarih düşürmek için kaleme alınmıştır. Bu olaylar arasında çeşitli bina yapımları, Piyale Paşa'nın Sultan Selim'e damat ve vezir olması, Agra'nın fethi, Şah Hasan Mirza, Hümâyûn Padişah ve Şeyh Abdüllatif'in vefatı yer almaktadır.

5.1.4. Beyitler

Kâtibî Dîvânı'nda toplam 16 beyit yer almaktadır. Bu beyitlerden 15'i matla, biri ise müfret şeklindedir.

5.2. Vezin

Kâtibî, Anadolu Türkçesiyle yazmış olduğu birisi dışında 199 şiirinin hepsini aruz vezni ile yazmış; toplam 198 şiirde 11 farklı aruz kalıbını kullanmıştır. Şairin en çok tercih ettiği vezin kalıbı remel bahrinin "*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*" kalıbıdır. *Dîvân*'da kullanılan vezinler ve şiir sayıları şu şekildedir:

Vezin	Şiir Sayısı
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	65
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	31
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	7
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün	15
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	4
Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	18
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	9
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün	23
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	10
Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün	9
Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün	7
Toplam	**198**

Birçok divan şairinde olduğu gibi Kâtibî'nin şiirlerinde de imale, zihaf, med gibi aruz unsurları görülmektedir. Bunlar içinde imale, Kâtibî'nin şiirlerinde en çok karşımıza çıkan aruz uygulamasıdır. İmaleye verilebilecek birkaç örnek şöyledir:

*Niçün ẓulm eyleyüp ġamzeñ dö**ke** nā-ḥaḳ yi**re** **ḳa**num*
*Senüñ **gibi** begüm ʿadl eyle**yici** şāhımuz vardur* (G. 35/4)

*Pür itdük**çe** a**yağı** **ba**ña virsün dāʾimā sāḳī*
*Senüñ şim**di** elüñ **aya**ġuñ ey pīr-i muġān ditrer* (G. 38/4)

Şiirlerde sıkça karşımıza çıkan imaleye karşılık daha az tesadüf edilen zihâfı ise şair daha çok "î" sesinde ve mahlasında yapmıştır:

Ḫusrevā öyköndügiçün ḫāk-i pāyuña senüñ
*Her kişinüñ gözine şīrīn görinür **tūtī**yā* (G. 9/3)

***Sāḳī**yā luṭf eyle ṣun cām-ı lebüñ*
Kātibī nūş eyleyüp sürsün ṣafā (G. 11/5)

*Kisvet uġrusı imişsin seni bildük **ṣūfī**yā*
Dāldur aña riyā eyleme başuñdaki tāc (G. 20/2)

Ḳulı olmaġ idi ʿālemde murādum yārüñ
*Ḥāṣılı ḳalmadı ey **Kātibī** ıraḳ maḳṣūd* (G. 25/5)

*Baña ol **ḫūnī** seni öldüreyin ḳatlan dir*
Aña ben ḳatlanaman eylemesün lāf u güzāf (G. 71/3)

Aruzda ilki kapalı, ikincisi açık olmak üzere iki hece değerinde kabul edilen bazı heceler karşımıza çıkmaktadır:

*Dil-berüñ ḫūnī ġamı baña ġıdā-yı **rūḥ**dur*
Kātibī bir nesne yoḳdur ʿāşıḳa andan leẕīẕ (G. 28/5)

Sīneme ol ḳaşı yā gönderse tīr-i ġamzesin
*Cān ile dil ḳarşu varup **ṣadr**da yir gösterür* (G. 40/2)

Şairin bu kusuru bazı Türkçe hecelerde de yaptığı görülmektedir:

Dimiş içeyin ḳanın anuñ ṣaġ olursam
*Ol lāle-ruḫuñ nergis-i bīmārı **ṣaġ** olsun* (G. 119/6)

***Ṭaġ**larda ṣanma evrāḳ-ı ḫazāndur görinen*
Nār-ı āhumdan ṣarardı kūhsāruñ nīşesi (G. 155/3)

Kâtibî'nin birçok yerde vasl (=ulama) yaptığı görülmektedir:

Żabṭ ider ġamzeñ ile ġabġabuñı ḫāl-i ruḫuñ

Ḳılıç ile ḳızıl elmayı ṣan aldı şeh-i Rūm (G. 104/2)

Kātibī cevr ü cefāñ ile helāk olsa ġam
Aña şāhum senüñ itdüklerüñ iḥsān mı degül (G. 92/5)

Meclis içre gördüm ey dil ol gözi bīmārumuñ
Cām-ı laʿlinde ḥabāba dönmiş ol tebḫāleler (G. 41/3)

ʿĀşıḳ iseñ ḫūn-ı ġam yimekden ey dil lezzet al
ʿĀrif iseñ cām-ı mey nūş eyleyüp bir ḥālet al (G. 88/1)

Kâtibî bazı şiirlerinde bir kapalı bir açık hece değerindeki kelimeleri, vezin gereği bir açık bir kapalı hece değerine dönüştürme yoluna gitmiştir:

Himmet it rūz-ı ḥaşirde yarın
Yüzümüz aġ ola olmaya siyāh (Kıt. 176/2)

Körgeç ay ġonçe-dehen gül yüzüñi gülşende
Gül bilen ġonçe ḫacil boldı ḥayādın ḳızarup (G. 202/2)

Yār öñinde bulınsa n'ola dil gūy-ṣıfat
Zülfi meydān-ı ḥüsünde aña çevgān mı degül (G. 92/3)

Şair, zaman zaman tahfife de başvurmuştur:

Dil n'ola ṣorsa ḫaṭından laʿl-i cānān yolların
Ḫıżr ẓulmet içre buldı āb-ı ḥayvān yolların (G. 107/1)

Ḫaṭuñ irişdügine aġlasam n'ola ey māh
Yaşarmaġa göze her dem ġubār olur bāʿiṡ (G. 18/4)

Dilden güẕer itdükçe ḫayāl-i ḳad-i servüñ
Ger seyr idesin üstüñe toz ḳonmamaġ içün (G. 61/2)

5.3. Kafiye ve Redif

Şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri olan kafiye, mısra sonlarındaki ses benzerliğidir. Kâtibî de şiirlerinde ahengi sağlamak için kafiyeden mümkün olduğunca istifade etme yoluna gitmiştir. Şairin yazmış olduğu 177 gazelin hepsi kafiyeli olup bunların 123'ü mürdef, 47'si mücerred, 3'ü mukayyed, 3'ü müesses ve 1'i ise cinaslı kafiyelidir. Bu kafiye türlerine örnek teşkil eden bazı beyitler aşağıda gösterilmiştir:

Mücerred kafiye: Sadece revînin tekrarından meydana gelen kafiyelerdir (Saraç 2011: 140).

*Baña ol bī-vefāyı ṣanmañuz siz kim **vefā** eyler*
*Görüp ḥālüm teraḥḥum eylemez her dem **cefā** eyler* (G. 43/1)

*Dād elüñden raḥm idüp ey **bī-vefā***
*İtmedüñ bir kez benümle **merḥabā*** (G. 11/1)

Mürdef kafiye: Revîden önce ridf (=â, û, î) bulunan kafiyelerdir (Saraç 2011: 140).

*Benüm gözüm yaşına rūy-ı **yār** olur bāʿiṡ*
*Ṣular çoġalmaġa zīrā **bahār** olur bāʿiṡ* (G. 18/1)

*Tekellüm eyledükçe leblerüñ üstine **cān** ditrer*
*Yüzüñ gördükçe ey meh-rū senüñ mihr-i **cihān** ditrer* (G. 38/1)

Mukayyed kafiye: Revî ve kayddan meydana gelen kafiye türüdür (Saraç 2011: 140).

*Aġladum derdüm varup biñ kerre ey serv-i **bülend***
*Dimedüñ bir kez nedür ḥālüñ senüñ ey **derdmend*** (G. 26/1)

*Dirsin göñül o şāha ki zülfüñde **bend** olam*
*Dimez misin ki saña esīr [ü] **kemend** olam* (G. 96/1)

Müesses kafiye: Revîden önce dahîl ondan önce de te'sîs bulunan kafiyedir (Saraç 2011: 140).

Pāyuña yüz sürmege ben ḫāke himmet yoḳ mıdur
*ʿĀşıḳ-ı bī-çāreye hergiz **ʿināyet** yoḳ mıdur*

Cevr ile ʿuşşāḳı öldürdüñ bugün ey serv-ḳadd
*Ḳāḍi olmaz mı Ḫudā yarın **ḳıyāmet** yoḳ mıdur* (G. 39/1-2)

Redif, mısra sonlarında aynı anlam ve görevde kullanılan kelime veya eklere denir. Şiirlerde ahenk ve ritmik akışkanlığın önemli bir unsuru olan redif, Kâtibî'nin şiirlerinin büyük çoğunluğunda karşımıza çıkmaktadır. Şair, yazmış olduğu 177 gazelin 38'i dışında hepsinde redif kullanmıştır. Gazellerdeki rediflerin kullanım şekli ve sıklığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Redif	Manzume Sayısı
Ek	32
Ek+kelime veya kelime grubu	41
Kelime veya kelime grubu	66
Redif kullanılmayanlar	38

Bu rediflerin teşkil edilme şekilleri aşağıda örneklendirildiği gibidir:

Ek hâlindeki redifler; "-dür, -ler, -dedür, -dur, -üñ, -um, -mam, -in, -a, -ına, -sına, -ma, -da, -umı, -ı, -ını, -si, -ıp…"

Ek+kelime veya kelime grubu hâlindeki redifler; "-em ben, -um ben, -ı gören, -a gelürken, -a tapşırdum, -ın yakasın, -üñ minnetin, -dur bu, -un aynına, -ı getüre, -a tolaşdı, -uñ yügrügi, -den gayrı, -un degmesi, -ı dürüst, a meded, -den leziz, -um sandılar, -mi sanur, -ımuz vardur, -dür dirler, -um var, -a saldılar, -a heves, -a bas, -dan garaz, -a tama, -a şevk, -um yok, -e kaşun, -un senün, -a diñ, -i degül, -e gel, -mı degül, -umdur benüm …"

Kelime veya kelime grubu hâlindeki redifler; "yolların, aña, bilürin, etegin, olsun, galebe, itmek nice, ey dide, tükene, beni, ocagı, çerâgı, ile bahs, getüre, it beni, ile zabt, geydi,

olur ba'is, kadeh, telh, bilür, satar, ditrer, dirler, yok mıdur, gösterür, geçinür, defter, gözler, aziz, benzer benzemez, degmez, haz, çekdüm, geçinür, arar…"

Şiirlerinden Örnekler[1]

Musammatlar

1.[2]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

I
ʿĀleme gelmiş degüldür saña beñzer bir dilīr
Ḥaddi yoḳdur kim seninle pençe ura nerre-şīr
Ḳıl teraḥḥum vādī-i ḥayretde[3] ḳaldum ben faḳīr
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

II
Çehre-i zerdüm işigüñde varup ḫāk eyledüm
Ẕü'l-fiḳār-ı mihrüñ ile sīnemi çāk eyledüm
Lā-fetā illā ʿAlī sırrını idrāk eyledüm
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

III
ʿĀlem-i rüʾyāda şād idüp beşāret eyledüñ
Rāh-ı emni gösterüp baña işāret eyledüñ
Göñlümi vīrān iken yapduñ ʿimāret eyledüñ
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

IV
Fāl idüp ismüñ senüñ girdüm yola ey nīk-nām
Hind ü Sind ü Māverāʾü'n-nehri geşt itdüm tamām
Cān u dilden Tañrı şāhid saña itdüm[4] ilticām
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

V
Hindden ʿazm eyledüm Şam u Ḫorasan[5] adına

---

[1] Karşılaştırmalı metinde istifade edilen eserler için kullanılan kısaltmalar şöyledir: *Kâtibî Dîvânı,* Bibliothque Nationale de France, Ancien Fonds Turc 270 (P1), Supplement Turc 380 (P2); *Mecmû'a-i Eş'âr*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 674 (AE); *Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye K. 352 (B1), Belediye K. 000007 (B2), Muallim Cevdet K 479 (MC); Edirneli Nazmî-*Mecma'ü'n-Nezâ'ir* (EN); Nûh b. Mustafa Konevî-*Mecmûa-i Gazeliyyât* (MG); *Mir'âtü'l-Memâlik* (MM); *Mecmû'a-i Eş'âr,* Nuruosmaniye Kütüphanesi 4967 (N); *Pervâne Bey Mecmuası* (PB); *Mecmû'a-i Eş'âr,* Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi 245 (S1), Hasan Hüsnü Paşa 1031 (S2); *Mecmû'a-i Eş'âr,* Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 1083 (SÇ1), 395 (SÇ2), 242 (S3); *Mecmû'a-i Eş'âr,* Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1073 (T1), Revan 1972 (T2); Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri, Ulvî-Me'âlî-Nihânî-Feyzî-Kâtibî,* İstanbul Üniv. Yayınları, İstanbul 1948 (ANT).

[2] P1, vr.136b; Mehmet Kiremit, *Seydi Ali Reis Mir'âtü'l Memâlik: İnceleme-Metin-İndeks.* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları. Ankara 1999, s. 146.

[3] ḥayretde: miḥnetde MM.

[4] şāhid saña itdüm: şāhiddür sañadur MM.

[5] Şam u Ḫorasan: Şāh-ı Ḫorasan MM.

İşigine yüz sürüp ḳul olmuşam ecdādına
Bir naẓar ḳıl ben ġarībüñ nāle vü feryādına
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

VI
Eyledi kān-ı seḫā ʿālemde ẕātuñ ol Ḫalīl[6]
İrtifāʿ-i ḳadrüñ içün hel etā rūşen delīl
Himmet ide ḥālüme raḥm ide şāh-ı Erdebīl
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

VII
Umarum baña ʿināyet ḳıla[7] on iki imām
Melceʾümdür ẓāhir ü bāṭında anlar ey hümām
Cümlesinüñ işigine yüz sürüp oldum ġulām
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

VIII
Miḥnet ü fürḳatle ġurbet baġrumı ḫūn[8] eyledi
Derd-i fürḳat gözlerüm yaşını Ceyhūn eyledi
Nār-ı ḥasret ḥālimi ġāyet diger-gūn eyledi[9]
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

IX
Kātibī ola muḥibb-i ḫāndān-ı Muṣṭafā
Nūr-ı şevḳüñle derūnı dāʾim ola pür-ṣafā
Saña mensūb iken ol lāyıḳ mıdur çekmek cefā
Yā ʿAlī senden meded düşdüm baña ol dest-gīr

2.[10]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün
I
Ejder-i nefsi helāk it şīr-i Yezdānlıḳ budur
Kibr ü naḫvet dīvin öldür[11] şāh-ı merdānlıḳ budur
Menzilüñ Ḳaf-ı ḳanāʿat eyle ḫaḳanlıḳ budur
Hāy u hūdan fāriġ ol ʿālemde sulṭānlıḳ budur
Pendini gūş eyle gel mūruñ Süleymānlıḳ budur

II
Sākin-i künc ü ferāġ ol nāsdan ʿuzlet ḳılup
Benligi terk it[12] taʿayyün ʿāleminden ḳurtulup

---

[6] Ḫalīl: celīl MM.
[7] ḳıla: ide MM.
[8] miḥnet ü fürḳatle ġurbet baġrumı ḫūn: miḥnet-i ġurbet benüm baġrumı pür-ḫūn MM.
[9] Bu mısra, P1'de bulunmamaktadır.
[10] P1, vr. 138a; ANT, s. 83-95.
[11] kibr ü naḫvet dīvin öldür: kibrüñi maḥv it göñülden ANT.

Nār-ı ʿışḳ içre fenā kesb eyle yanup yaḳılup
Her kime ḳılsañ naẓar sen anı senden yeg bilüp
Görme kendü kend’özüñ zīrā ki sulṭānlıḳ budur

III
Ḫayr ṣan ḫalḳa ḫayır gelsün dir iseñ başuña
Kimseye reşk eyleme itme ḥased yoldaşuña
İkilik rengin gider uydur içüñi ṭaşuña
Her ne kim saña ṣanursañ ṣan anı ḳardaşuña
Fi’l-ḥaḳīḳa sözümi gūş it müselmānlıḳ[13] budur

IV
Ḥaḳḳa ṭālibsin göñül fikrüñ velī yabandadur[14]
Bilmege saʿy eyle Ḥaḳḳı ʿaḳl u fikrüñ ḳandadur[15]
Ḥaḳḳı bilmek isteyen nefsini bilen bundadur
ʿĀḳil iseñ iste yine istedigüñ sendedür[16]
Ġayrı yirde ister iseñ bil ki nā-dānlıḳ budur

V
Kātibī terk it[17] hevā-yı nefsi vardur āḫiret
Nefsü nefsī olduġı gün ide tā ki maġfiret[18]
Ḥaḳ buyurmış anı[19] ol şāh-ı Süleymān salṭanat
Nefs ḥaẓẓın ey Muḥibbī virmegil ḥayvān-ṣıfat
Żabṭ-ı nefs it ʿārif ol ʿālemde insānlıḳ budur

3.[20]
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün
I
Raġbet ider mi ādem[21] olanlar bu ḫāneye
Ṣayd[22] olma dāma ey göñül aldanma dāneye
Sehm-i ḳażā bilürsin irişür[23] nişāneye
Çekmek belā vü[24] miḥneti ʿālemde ya niye
Gördüñ zamāne uymadı uy sen zamāneye

---

[12] it: - P1.
[13] müselmānlıḳ: müselmān P1.
[14] Bu mısra, P1’de şöyledir: Ḥaḳḳa ṭālib ol göñül cānuñ nitekim tendedür.
[15] Bu mısra, ANT’de şöyledir: Böyle mi bilmek dilersin Ḥaḳḳı ʿaḳluñ ḳandadur.
[16] iste yine istedügüñ sendedür: istedügüñ iste girü sendedür P1.
[17] it: - P1.
[18] Bu mısra, P1’de şöyledir: ide Ḥaḳ nefsī vü nefsī döndügi dem maġfiret.
[19] anı: bunu ANT.
[20] P1, vr. 155a; N, vr. 130a; B1, vr. 36b; S1, vr. 103a; SÇ1, vr. 15b-16a; AE, vr. 18b; T1, vr. 39a; SÇ2, vr. 57b.
[21] ādem: ʿāḳil SÇ2, SÇ1.
[22] Ṣayd: ḳayd T1.
[23] irişür: irişmez AE.
[24] belā vü: kemān P1.

II
Ney gibi iñleseñ[25] n'ola her dem idüp fiġān
Ḳānūn idindi ḳaddüñi çeng itmegi cihān[26]
Çünkim senüñ terāneñe raḳṣ eylemez zamān[27]
Güç eyleme uṣūle gözet dāʾireñ hemān
Gördüñ zamāne uymadı uy sen zamāneye

III
Baş egme dehre ʿizzet içün[28] olma[29] mübteẕel
Her kişiye naṣībi gelür bu durur mes̱el
El virmese[30] zamāne ṣaḳın eyleme cedel
Pendüm ḳabūl eyler iseñ[31] sözüm esle[32] gel
Gördüñ zamāne uymadı uy sen zamāneye

IV
Dünyā senüñ ola[33] ṭutalum n'eyleseñ gerek
ʿĀḳil[34] odur ki yoḳ yire ḫarc itmeye[35] emek
Ṣanma murāduñ üzre döner[36] dāʾimā felek
Gūş it[37] naṣīḥatüm hele benden saña dimek
Gördüñ zamāne uymadı uy sen zamāneye

V
Yazmış ne kim muḳadder ise levḥe çün ḳalem
Elbette başa gelse[38] gerek yazılan raḳam
Şād olma ʿizzet ile[39] fenā[40] gelse çekme[41] ġam
Ey Kātibī cihānda nedür çekdigüñ elem[42]
Gördüñ zamāne uymadı uy sen zamāneye

---

25 iñleseñ: iñlesem AE.
26 cihān: zemān B1.
27 zamān: cihān B1, AE.
28 içün: idüp T1.
29 olma: eyleme AE.
30 virmese: virmeye S1.
31 eyler iseñ: eyle benüm P1, SÇ1: añlar iseñ AE.
32 esle: işle AE, eyle S1.
33 ola: imiş N.
34 ʿāḳil: ġāfil SÇ2.
35 itmeye: eyle[ye] SÇ2.
36 döner: döne P1.
37 it: ḳıl P1, diñle AE.
38 gelse: gelür SÇ2.
39 ʿizzet ile: devletine N. : ʿizzete B1.
40 fenā: faḳr B1.
41 çekme: baḳma AE.
42 elem: bu ġam AE.

Gazeller

1.[43]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḳangı ʿāşıḳ kim senüñ derdüñ ḳoyup dermān aña
Ey ṭabībüm anı kim öldürse düşmez ḳan aña

2. Ol kemān-ebrūnuñ irseydüm viṣāli ʿıydına
Kaʿbe ḥaḳḳıçün iderdüm cānumı ḳurbān aña

3. Āl ile göñlüm alan bir Yūsuf-ı[44] gül-çihredür
Görse idi ḳul olurdı vāʿiẓā ġılmān aña

4. Ey ṭabībüm ḫaste-dil özler şarāb-ı laʿlüñi
Ġāyet iḥsāndur eger kim[45] var ise imkān aña

5. Kātibī bir derde uġradı senüñ ʿışḳuñla kim
Anı öldürmek gibi olmaz begüm dermān[46] aña

2.[47]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ne ġam itse beni ḫumār ḫarāb
Yitişinceye dekdür aña şarāb

2. Elde cām-ı cihān-nümā var iken
Ey müneccim ne ḥācet usṭurlāb

3. Bār-ı ḥasret diyār-ı fürḳatde
Baġrumı döne döne itdi kebāb

4. Ġam-ı dünyāyı nice bir yiyelüm
İçelüm sāḳīṣun bize mey-i nāb

5. Yāre ḫarc [eyle] cümle mā-meleki
Kātibī eyleme ḥisāb u kitāb

3.[48]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Beni göz göre öldürdi ol āfet
İdüñ yarın ḳıyāmetde şahādet

[43] P1, vr. 129a; SÇ3, vr. 5a.
[44] alan bir Yūsuf-ı: alan Yūsuf-ı P1.
[45] kim: ki SÇ3.
[46] dermān: iḥsān SÇ3.
[47] P1, vr. 130a.
[48] P1, vr. 130a; P2, vr. 67b.

2. Virüp laʿlüñ alursuñ naḳd ü cānı
Bilürin anı ben cānuma minnet[49]

3. Kesilmez ol ṣanemden yüz bulunca
Aña diñ virmesün aġyāra ṣūret

4. Beni ḳoyup raḳīb ile yürürsüñ
Yüri ey māh sen ṣaġ ben selāmet

5. Ölürseñ Kātibī raḥm eylemez yār
Cihānda ḳalmamış hergiz mürüvvet

4.[50]
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Benüm gözüm yaşına rūy-ı yār olur bāʿiṡ
Ṣular çoġalmaġa zīrā[51] bahār olur bāʿiṡ

2. N'ola içerse benüm ḳanum ol gözi maḫmūr
Şarāb içmege sāḳī ḫumār olur bāʿiṡ

3. Raḳībdür sebeb ey ġonçe-leb bu feryāda
Fiġān-ı bülbüle gūyā ki ḫār olur bāʿiṡ

4. Ḫaṭuñ irişdügine aġlasam n'ola ey māh
Yaşarmaġa göze her dem[52] ġubār olur bāʿiṡ

5. Göñülde ʿışḳını yeg ṣaḳla Kātibī yārüñ
Ṭuyulmasına anuñ āh [u] zār olur bāʿiṡ

5.[53]
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Degüldür eksigüñ ey dil senüñ o yār ile baḥṡ
Revā mıdur ki ide bende şehriyār ile baḥṡ

2. Gözine görinicek var gibi gelür nergis
İkide bir ider o çeşm-i pür-ḫumār ile baḥṡ

[49] Bu beyit, P1'de bulunmamaktadır.
[50] P1, vr. 130b; P2, vr. 68b; SÇ3, vr. 13a.
[51] zīrā: ol P1.
[52] her dem: ekṡer P2.
[53] P1, vr. 130a; P2, vr. 68a.

3. Sen aña beñzeyimezsin deñiz ol ey deryā
   Dilüñ uzatma idüp eşk-i bī-ḳarār ile baḥs̱

4. Mes̱el dürür bu ki hergiz şarāba baḥs̱ olmaz
   Kim ola sāḳīide cām[54]-ı ḫoş-güvār ile baḥs̱

5. Cihānda Kātibī her kişiye naṣībi gelür
   ʿAbes̱dür eyleme yoḳ yire rūzgār ile baḥs̱

6.[55]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Her ḳaçan nūş eylese meclisde ol dil-ber ḳadeḥ
   Sāḳīyā āl ile varur leblerin öper ḳadeḥ[56]

2. Bādeye[57] cān virdügüm[58] ʿayb itme ey zāhid benüm
   Cānuma cānlar ḳatar nūş itdigümce her ḳadeḥ[59]

3. N'ola isterse göñül nūş itmege cām-ı lebüñ
   ʿAyb olur mı eylemek şāhum gedāya cer ḳadeḥ

4. Furṣat el virmiş iken sāḳī elüme[60] ṣun ayaġ
   Bir zamān ola ki her meclisde ola ser ḳadeḥ

5. Bī-tekellüf merḥabālar itdirür[61] dil-dār ile[62]
   İtmesün mi Kātibī göñlümde dāʾim yir ḳadeḥ

7.[63]
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Gel gitme meclis olmasun ey āfitāb telḫ
   Sensiz olur kişiye begüm her şarāb telḫ

2. Ben ḫasteye lebüñ var iken añma şerbeti
   Ey cān ṭabībi baña gelür ol cevāb telḫ[64]

---

[54] cām: şarāb Turc 270
[55] P1, vr. 131a; P2, vr. 69a; SÇ3, vr. 16b.
[56] Bu beyit, P2'de şöyledir: Devr-i güldür ʿālemi zeyn eyledi zerrīn ḳadeḥ/Bir ḳamerde sāḳiyā devr eylesün zerrīn ḳadeḥ.
[57] bādeye: yāre P1.
[58] virdügüm: virdügimi P1.
[59] Bu mısra, P2'de şöyledir: Baña teʾs̱īr eylemez pendüñ senüñ aṣla ʿazīz.
[60] elüme: gedāña SÇ3.
[61] itdirür: itdiler P1.
[62] Bu mısra, P2'de şöyledir: Bir ḳadeḥ issi degüllerdür daḫı şol vaḳte dek.
[63] P1, vr. 131a; P2, vr. 69b; SÇ3, vr. 17b.
[64] Bu mısra, P1'de bulunmamaktadır.

3. Hicr-i ḫaṭuñla n'ola gözüm dökse acı yaş[65]
Ayrılmaġ[66] ile gülden olurmış gül-āb telḫ

4. Baġrumı yaḳma nār-ı firāḳuñla ey perī
Bilmez misin ki yanıcaḳ olur kebāb telḫ

5. ʿAhd eylemişdi gelmege ol māh Kātibī
Gelmezse ʿıyşımuz ider ol ıżṭırāb telḫ

8.[67]
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. İtmek isterseñ eger bu dil-i bīmāra meded
Eyle ol dil-beri göstermege bir çāre meded

2. Beni söyletme kerem eyle lebüñ aġzuma ṣun
Ḳalmadı bende begüm ẕerrece güftāra meded

3. Dōstlar derd-i firāḳ[68] ile ölürsem yārüñ
Benüm aḥvālümi diñ luṭf idüp ol yāre meded

4. Giryedeñ ḥasret-i cānān ile gözden çıḳdum[69]
Ḫāk-i pāyuñ götürüñ dīde-i ḫūn-bāra meded

5. Vādī-i fürḳate ṣalma ḳo işigüñde beni
Kātibī derdüñ ile olmasun āvāre meded

9.[70]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Baña ey dil nesne[71] gelmez laʿl-i cānāndan leẕīẕ
Nesne mi olur cihānda kişiye cāndan leẕīẕ

2. Şerbet-i laʿlüñ n'ola ben ḫaste itsem ārzū
Ey ṭabībüm ne olur bīmāra dermāndan leẕīẕ

3. Tañrı niʿmetleri çoḳ dur[ur] cihānuñ gerçi kim
Baña gelmez itlerüñle yidigüm nāndan leẕīẕ

---

[65] Bu mısra, P1'de bulunmamaktadır.
[66] ayrılmaġ: ayırmaġ P2.
[67] P1, vr. 131b; P2, vr. 70a; SÇ3, vr. 21a.
[68] derd-i firāḳ: derd ü firāḳ SÇ3, P1.
[69] gözden çıḳdum: cānuñ çıḳsun P2.
[70] P1, vr. 132a; P2, vr. 70b; SÇ3, vr. 24a.
[71] nesne: ḫaste P1.

4. Leblerüñ[72] ʿuşşāḳa iḥsān eyle ey kān-ı seḫā
Kim görüpdür anı kim ol ola iḥsāndan[73] leẕīẕ[74][75]

5. Dil-berüñ ḫūnī[76] ġamı baña ġıdā-yı rūḥdur
Kātibī bir nesne[77] yoḳdur ʿāşıḳa andan leẕīẕ

10.[78]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Bugün mücrim isek yarın şefāʿat-ḫˇāhumuz vardur
Ṭayan sen zühdüñe zāhid bizüm Allāhumuz vardur

2. Ṣaḳın ʿuşşāḳa ey meh-rū cefā itme vefā eyle
Yaḳar bir demde eflāki kül eyler āhumuz vardur

3. Yoluñda cān-ı Şīrīni virürseñ ey ṣaçı Leylī
Ne ġam Ferhād ile Mecnūn gibi hem-rāhumuz vardur

4. Niçün ẓulm eyleyüp ġamzeñ döke nā-ḥaḳ yire ḳanum[79]
Senüñ gibi begüm ʿadl eyleyici[80] şāhumuz vardur[81]

5. Bize germ olmasun mihr-i felek ey Kātibī hergiz
Ayuñ on dördine beñzer bizüm bir māhumuz vardur

11.[82]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Senüñçün dōstlar[83] baña ʿaceb cānānedür dirler
Benimçün saña düşmenler ʿaceb cānā nedür dirler

2. Gözüm yaşın görenler ey leb-i şīrīn firāḳuñda[84]
Ḥikāyātına Ferhāduñ ḳurı efsānedür dirler

---

[72] leblerüñ: laʿlüñi P2.
[73] iḥsāndan: dermāndan P1.
[74] leẕīẕ: cüdā P1.
[75] Bu mısra, P2'de şöyledir: yoḳ durur meşhūrdur ʿālemde iḥsāndan leẕīẕ.
[76] ḫūnī: çünkim SÇ3.
[77] bir nesne: dünyāda P2.
[78] P1, vr. 133a; P2, vr. 72b; SÇ3, vr. 42b.
[79] ġamzeñ döke nā-ḥaḳ yire ḳanum: nā-ḥaḳ yire ḳanum döker ġamzeñ P1.
[80] eyleyici: idici P1.
[81] vardur: var P1.
[82] P1, vr. 133b; P2, vr. 72b; SÇ3, vr. 42b.
[83] dōstlar: dōstum P1.
[84] ey leb-i şīrīn firāḳuñda: fürḳatüñde ey ṣaçı leylī P2.

3. Görenler sūz-ı ʿışḳuñ ile beni şemʿ-i bezm-ārā
Ṭavāf itmekde[85] yārüñ kūyını pervānedür dirler

4. Alup sevdā-yı zülfüñ boynuma şūrīdeñ[86] olaldan
Benimçün ḫalḳ zencīrin sürer dīvānedür dirler

5. Uyurken Kātibī yāri bulup bir būsesin aldum[87]
İşidenler benüm bu vażʿumı rindānedür dirler

12.[88]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün
1. Pāyuña yüz sürmege ben ḫāke himmet yoḳ mıdur
ʿĀşıḳ-ı bī-çāreye hergiz ʿināyet yoḳ mıdur

2. Cevr ile ʿuşşāḳı[89] öldürdüñ[90] bugün ey serv-ḳadd
Ḳāḍī olmaz mı Ḫudā yarın ḳıyāmet yoḳ mıdur

3. Mey içüp maḥbūb sevmek[91] ṭutalum olmış günāh
Ḫalḳ içinde zāhidā hergiz ẓarāfet[92] yoḳ mıdur[93]

4. Cānını Şīrīn içün Ferhād[94] teslīm eylemiş
Ben ḳuluñda ḫusrevā ol deñlü ġayret yoḳ mıdur[95]

5. Baş ḳoyanlar işigine irdiler hep devlete[96]
Kātibī yoḫsa senüñ başuñda devlet yoḳ mıdur[97]

13.[98]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün
1. Gün yüzüñe ey ḳamer meh-tāb beñzer beñzemez
Leblerüñe ḳand ile cüllāb beñzer beñzemez

---

[85] itmekde: itmege P2, SÇ3.
[86] şūrīdeñ: şūrīd P1.
[87] aldum: tenhā P1.
[88] P1, vr. 134a; P2, vr. 74a; SÇ3, vr. 42b; B2, vr. 13b; T2, vr. 182b; *Mecmû'a-i Eş'âr,* Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 26 Hk 1060, vr. 28a.
[89] ʿuşşāḳı: ʿāşıḳı T2.
[90] öldürdüñ: öldürmek P1.
[91] maḥbūb sevmek: sevmek güzeller B2.
[92] ẓarāfet: ṣadāḳat B2.
[93] Bu beyit, SÇ3'te bulunmamaktadır.
[94] Ferhād: Ferhāda B2.
[95] Bu beyit, SÇ3'te bulunmamaktadır.
[96] devlete: ḫizmete 26 Hk 1060.
[97] Bu beyit, SÇ3'te bulunmamaktadır.
[98] P1, vr. 139a; P2, vr. 74b.

2. Merdüm-i çeşmüm görenler baḥr-i eşkümde benüm
Didiler ey dil[99] aña ġarḳ-āb beñzer beñzemez

3. Gözlerüm yaşıyla[100] kūyuñda fiġān u zāruma
Ey yüzi gül serv-ḳadd ṭollāb beñzer beñzemez

4. Gerçi beñzer bir baḳımda çeşmüñe nergis senüñ
Laʿlüñe ammā begüm ʿunnāb beñzer beñzemez

5. Baḥr-i ḥüsninde anuñ kim görse çāh-ı ġabġabın
Kātibī dirdi aña gird-āb beñzer beñzemez

14.[101]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Yine ṣaḥn-ı çemen ey dil ʿacāʾib sebzezār[102] olmış
Açılmış ġonçeler gülşende bülbüller hezār olmış

2. Şarāb-ı ʿışḳa cānān ile mest olmaḳ gerek ʿāşıḳ
Görenler diyeler anı ne zībā yādigār olmış[103]

3. Hilāl ebrūsına gün yüzine öykünmiş ol yārüñ[104]
Yüzini göricek her biri ey dil şerm-sār [olmış][105]

4. Ṭaġıtdı ol perī ʿaḳlum[106] ḳarārum ḳalmadı hergiz
Göricek genc-i ḥüsni üzre zülfin[107] tārumār olmış[108]

5. O māhuñ gerçi ṣaḳlardum göñülde mihrin ammā kim[109]
Ṭuyulmış Kātibī gün gibi ḫalḳa āşikār olmış

15.[110]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

---

[99] didiler ey dil: dirler ey dil kim P2.
[100] yaşıyla: yaşında P2.
[101] P1, vr. 139b; P2, vr. 76a.
[102] sebzezār: lālezār P2.
[103] Bu mısra, P1'de bulunmamaktadır.
[104] yārüñ: māhuñ P1.
[105] Bu mısra, P1'de bulunmamaktadır.
[106] ʿaḳlum: ṣabrum P1.
[107] zülfin: zülfi P1.
[108] olmış: - P1.
[109] mihrin ammā kim: ʿaşḳını muḥkem P2.
[110] P1, vr. 140a.

1. Ol ṭabīb-i cān saña bir būse iḥsān eylemiş
Raḥm idüp ey ḫaste-dil derdüñe dermān [eylemiş]

2. Ben ḳuluñçün yoluña ölmez dimiş saña raḳīb
Tañrı ḥaḳḳıyçün efendi baña bühtān eylemiş

3. Bir ḳıl ile göñlini bend itmege ʿāşıḳlaruñ
Ol perī-çihre bugün zülfi perīşān eylemiş

4. Ġamzeñ ey ḫūnī dökerse ḳanumı incinme sen
Dimesünler tek saña nā-ḥaḳ yire ḳan eylemiş

5. Luṭf u iḥsān itmek istermiş yine ol pādişāh
Kātibī cemʿ eyleyüp ʿuşşāḳı dīvān eylemiş

16.[111]
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Oldı biñ cān ile dil işigüñe bende-i ḫāṣ
Bezm-i ḥüsnüñde diler kim ola dāʾim raḳḳāṣ

2. İsteyen inci gibi[112] dizmege söz gevherini
Baḥr-i naẓm içre gerekdür ola ey dil ġavvāṣ

3. Yār aġyārı añup göñlüme[113] dāʾim[114] ṭoḳunur
Bilmez ammā ki keder[115] virdügin āyīneye paṣ

4. Diler iseñ eger ey[116] ḫaste göñül tāze ḥayāt
Dil-berüñ tīġini ḳoç[117] ḫançerini baġruña baṣ

5. Kātibī olsa duʿācuñ n'ola ey ḫˇāce-i ḥüsn
Eylemekdür ġarażı ṭapuña ʿarż-ı iḫlāṣ

17.[118]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Eyler ise öldügümden yolına dil-dār ḥaẓ
Günde biñ kez öleyin tek eylesün ol[119] yār ḥaẓ

---

[111] P1, vr. 140b; SÇ3, vr. 53a.
[112] gibi: - P1.
[113] göñlime: göñline P1.
[114] dāʾim: gāhī P1.
[115] keder: gider P1.
[116] eger ey: ger eyā P1.
[117] ḳoç: ḳo P1.
[118] P1, vr. 141a; P2, vr. 76b; SÇ3, vr. 54b.

2. N'ola ḥaẓẓumdan ölürsem geldügüñce baña sen
Her ḳaçan gelse ṭabīb eyler begüm bīmār ḥaẓ

3. Bāde içmekden egerçi sāḳīyā ḥaẓ eylerüz
Laʿlüñi ṣun üstine kim idelüm[120] tekrār ḥaẓ

4. Ḥaẓ iderse ʿāşıḳa cevr ü cefālar itmeden
Rāżīyüz biz eylesün ol bī-vefā her bār ḥaẓ[121]

5. Göñlümi uġrıladı bir ġamze ile Kātibī
Ḥamdüli'llāh eylemiş ol gözleri ʿayyār ḥaẓ

18.[122]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Sīneme şevḳüñle yaḳdum tāze dāġ
Oldı ey gül-ruḫ baña dāġ üsti bāġ

2. Ben senüñ yoluña ḳurbān olayum
Ol hemān tek sen begüm dünyāda ṣaġ

3. Vireyin[123] cān naḳdine laʿlüm didi
Didüm ey dil-ber bizümle itme lāġ

4. Başa çıḳmış[124] yoḳ ġam-ı dil-dār ile
Ṣun berü sāḳī elüme bir ayaġ

5. Tañrıya yaḳīn olurmış şübhesüz
Kātibī aġyārdan olan ıraġ

19.[125]
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Ey perī derdüñ ile çekdügimi çekmez Ḳāf
Baña raḥm eylemedüñ sende yoġ imiş inṣāf

2. Ol ṣanem yaşuña meyl eylemez ey dīde senüñ
Naḳd-i eşki ne içün böyle idersin isrāf

---

[119] ol: tek SÇ3.
[120] idelüm: eylesün P1.
[121] ḥaẓ: ʿarż P1.
[122] P1, vr. 141b; P2, vr. 79b.
[123] vireyin: kim alur P1.
[124] çıḳmış: çıḳmaḳ P1.
[125] P1, vr. 141b.

3. Baña ol ḫūnī seni öldüreyin ḳatlan dir
Aña ben ḳatlanaman eylemesün lāf u güzāf

4. Vaʿde itdi beni aḫşam öpesin diyü ḥabīb
Umarın eylemeye vaʿdeye ol māh ḫilāf

5. Kātibī ḳāfile-i ʿışḳ ile her dem yārüñ
Kaʿbe-i kūyını ḳıl ẕevḳ ü ṣafā ile ṭavāf

20.[126]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Saña düşmez ey perī aġyārı[127] ḫandān eylemek
İşimüz her dem bizüm feryād [u] efġān eylemek

2. Bir el öñdin öldürüp ḳurtar bu miḥnetden beni
Var ise göñlüñde şāhum baña iḥsān eylemek

3. Mürdeye cānlar virür[128] laʿlüñ Mesīḥā olasın
Saña ey dil-ber nedür derdüme dermān eylemek

4. Yüzüme baḳduñ diyü dökmek dilersin ḳanumı
Ey perī-çihre düşer mi göz göre ḳan eylemek[129]

5. Vaṣl-ı yāra iricek cānuñ fedā it[130] Kātibī
Farż olurmış kişiye ʿıyd olsa ḳurbān eylemek

21.[131]
Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Mihri göñülden ol ṣanemüñ çün berī degül
Ḫarc eyle naḳd ü eşki[132] elinüñ deri degül

2. Bir Ḫusrev-i zamāneye Ferhād durur[133] göñül
Şīrīnüñ adın añmañ ol anuñ eri degül

---

[126] P1, vr. 143a; P2, vr. 78b.
[127] aġyārı: aġyār P2.
[128] virür: vire P2.
[129] eylemek: - P1.
[130] it: ḳıl P1.
[131] P1, vr. 144a; P2, vr. 77b.
[132] naḳd ü eşki: naḳd-i eşküñi P1.
[133] Ferhād durur: Ferhāddur P2.

3. Mir᾽āt-ı dehre eyle naẓar gör bu rūzigār
Her tāc-dārı n'eylemiş[134] İskenderi degül

4. Ṭaʿn itdügini ʿāşıḳa mescidde vāʿiẓüñ
Mey-ḫāne içre añma[135] mesāvī yiri degül

5. Şevḳ-i lebüñle Kātibī sāḳī şarāb içün
Dīvānını oḳutdı hemān defteri degül

22.[136]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. ʿĀşıḳ iseñ ḫūn-ı ġam yimekden ey dil leẕẕet al
ʿĀrif iseñ cām-ı mey nūş eyleyüp bir ḥālet al

2. Bī-beḳādur māl-ı dünyāya göñül meyl eyleme
Ḳıṣṣa-i Ḳārūnı var gūş eyle andan ʿibret al[137]

3. Almaġa cān naḳdini minnet mi eylersin baña
Ḳıl tekellüm bir nefes benden anı bī-minnet al

4. Raḥm idüp ben nā-tüvāna girdi ġamzeñ zaḫmına[138]
Ey ṭabībüm bāri gel naḳd-i ḥayātı ücret al

5. Gezme ki[139] Mecnūn gibi ṭaġda[140] ʿabes̱ ey Kūh-ken
ʿIşḳ vādīsinde şākird ol baña bir ṣanʿat al

6. Yāri görsem ölmeden kār itdi ḥasret cānuma
Cehd idüp ey ḫaste-dil dest-i ecelden mühlet al

7. Şübhe yoḳ ḥubbü'l-vaṭan īmāndandur Kātibī
Ḥālüñi ʿarż eyleyüp şāh-ı ʿAcemden ruḫṣat al

23.[141]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ṣalınan biñ nāz ile ol şīve-kārumdur benüm
Serv-ḳadd ü lāle-ḫad gül[142] yüzlü yārümdür benüm

---

[134] neylemiş: neyledi P1.
[135] meyḫāne içre añma: meyḫāne añmañ P2.
[136] P1, vr. 144b; Mehmet Kiremit, *age. 159*,
[137] Bu mısra, P1'de bulunmamaktadır.
[138] zaḫmına: zaḥmete MM.
[139] gezme ki: gezme MM.
[140] ṭaġda: ṭaġlarda MM.
[141] P1, vr. 146b; SÇ3, vr. 64a; EN, s. 1661.

2. Fāriġü'l-bāl eyler iken ʿālemi seyr ü güẕār
Ṣayd iden dil murġını ol şehsüvārumdur benüm

3. Ey göñül ṣorarsa ben Ferhādın ol Şīrīn-suḫan
Kūh-ı ġamda yār u hem-dem āh u zārumdur benüm[143]

4. Kimseye iḳrār idem mi yār ile mey içdügüm[144]
Zāhidā inkār bir muḥkem ḥiṣārumdur benüm[145]

5. Mey-kede ṣadrında ben pīr-i muġāna sāḳīyā
Ḥürmet itsem n'ola eski iḫtiyārumdur benüm

6. İtdüren ʿālemde bu deryālara cūş u ḫurūş
Dāʾimā ey dil bu eşk-i bī-ḳarārumdur benüm[146]

7. Olalı ey Kātibī Ḳāf-ı ḳanāʿatda muḳīm
Himmetüñle[147] şimdi ʿAnḳālar şikārumdur benüm

24.[148]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ḫadeng-i ġamze-i mestüñle sāḳī sīne-çākem ben
Demidür ṣun lebüñ cāmın[149] be-ġāyet derd-nākem ben

2. Yolında öldügüme aġlamazdum dil-berüñ ammā[150]
Mezārum üzre bir kez uġramaz aña helākem ben

3. İderseñ ḫāk-i pāyuñ ṭūtīyā bu çeşm-i giryāna
Benüm iki gözüm luṭfuñ durur yoḫsa ne ḫākem ben[151]

4. Döküp gözyaşların derdüñle zār u nā-tüvān oldum
Cihān bāġında ey serv-i revānum ṣan ki ṭāḳem[152] ben

---

[142] gül: gün P1.
[143] Bu beyit, P1 ve SÇ3'te bulunmamaktadır.
[144] Bu mısra, P1 ve SÇ3'te şöyledir: kimse iḳrārum alur mı bāde içsem yār ile.
[145] ḥiṣārumdur benüm: ḥiṣārum var benüm SÇ3.
[146] Bu beyit, P1 ve SÇ3'te bulunmamaktadır.
[147] himmetüñle: himmetüñde P1.
[148] P1, vr. 148b; S2, vr. 299b; PB, s. 3673.
[149] lebüñ cāmın: leb-i laʿlüñ P1.
[150] ammā: hergiz S2, PB.
[151] Bu beyit, P1'de bulunmamaktadır.
[152] ṭāḳem: tekem PB.

5. N'ola[153] ālūde-dāmān olsa şāhum[154] Kātibī bendeñ
Bi-ḥamdi'llāh bilür ʿālem senüñ ʿışḳuñda pākem ben

25.[155]
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Ḳomaz aġyār keser iseñ elini yār etegin
Her ne gülşende gül açılsa ṭutar ḫār[156] etegin

2. Raḳṣ iderken[157] lebüñüñ şevḳine ey ġonçe-dehen
Açılur diyü gülüñ ignelemiş ḫār etegin

3. Lāle ṣanmañ görinen Kūh-ken olduḳda şehīd
Ḳanıdur aḳup o dem boyadı kūh-sār etegin

4. Cāme-i ʿışḳı giyüp ʿāşıḳ-ı bī-bāk olımaz
Ol ki çāk itmeye ġayret yaḳasın ʿār etegin

5. Göricek nār-ı ʿiẕāruñda buḫūr-ı ḫālüñ
Bürüdi[158] üstine ol zülf-i siyeh-kār etegin

6. Ey müneccim görinen ṣanma[159] şafaḳdur her şeb[160]
Yaḳdı āhum şereri çarḫ-ı sitem-kār etegin[161]

7. Cān virenler lebüm emsün diyü iḳrār eyler
Söze gelse ḳomaz ammā yine inkār etegin[162]

8. Mürşid isterseñ eger pīr-i ḫarābāta yetiş
Düşüp ayaġına yalvar ḳoma zinhār etegin[163]

9. Kātibī var eyü bülbül gibi efġān itdüñ
Yaḳala bir gül-i raʿnā ile gül-zār etegin

---

[153] n'ola: ne ġam P1.
[154] olsa şāhum: oldı ise P1.
[155] P1, vr. 149a; MC, vr. 68a; EN, s. 2034; PB, s. 3503.
[156] ḫār: ḫārlar EN
[157] iderken: ururken PB.
[158] bürüdi: yürüdi PB.
[159] ṣanma: - P1.
[160] her şeb: bu gice P1.
[161] Bu beyit, MC.'de bulunmamaktadır.
[162] Bu beyit, P1'de ve EN'de bulunmamaktadır.
[163] Bu beyit, P1, MC. ve EN'de bulunmamaktadır.

26.[164]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Çekme her ḫurşīd-ṭalʿat meh-cebīnüñ minnetin
Çek senüñle yār[165] olan bir nāzenīnüñ minnetin

2. Ḫāk-i pāy itdüm[166] yüzüm kūyuñda[167] ey mihr-i felek[168]
Yükledirse vechi var rūy-ı zemīnüñ minnetin

3. Ey ġazālum çīn-i zülfüñ būyın itseñ dehre fāş
Misk[169] içün çekmezdi ḫalḳ āhū-yı Çīnüñ minnetin[170]

4. Ṭālib-i dīdār olanlar rāġıb olmaz cennete
Zāhidā çekmezler[171] anlar ḥūr-ı ʿīnüñ minnetin[172]

5. Görse lüʾlüʾ dişlerüñ ey laʿl-leb gevher senüñ[173]
Çekmez idi[174] ẕerrece dürr-i s̱emīnüñ minnetin[175]

6. Cān meşāmın būy-ı zülfüñle muʿaṭṭar eyleyen
Ey ṣaçı sünbül çeker mi yāsemīnüñ minnetin[176]

7. Ḥaşr iderse ol hilāl-ebrū ḳamer-ruḫsār ile
Kātibī çek ḫaşre dek çarḫ-ı berīnüñ minnetin

27.[177]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ne ḫoş dimişler ey sāḳī mey içün tende cāndur bu
Gedāyı pādişāh eyler şarāb-ı erġavāndur bu[178]

2. Cefā vü cevr ile nā-ḥaḳ yire ʿuşşāḳı öldürme
Gelür āḫir[179] kişinüñ yolına ey ḫʷāce[180] ḳandur bu

---

[164] P1, vr. 151a; *Mecmû'a-i Eş'âr,* Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8121, vr. 34b; T2, vr. 350a.
[165] yār: nāz T2.
[166] itdüm: itdi P1, 06 Mil Yz A 8121.
[167] kūyuñda: yoluñda T2.
[168] mihr-i felek: meh-rū felek P1, 06 Mil Yz A 8121.
[169] misk: meşk 06 Mil Yz A 8121.
[170] Bu beyit, P1'de bulunmamaktadır.
[171] çekmezler: çekemez T2.
[172] Bu beyit, 06 Mil 8121'de bulunmamaktadır.
[173] senüñ: şinās 06 Mil 8121, T2.
[174] çekmez idi: çekemedi P1.
[175] minnetin: - P1.
[176] Bu beyit, 06 Mil Yz A 8121'de bulunmamaktadır.
[177] P1, vr. 151b; SÇ3, vr. 69b.
[178] bu: - P1.
[179] āḫir: öñ ṣoñ SÇ3.

3. Vefālar eyleyüp ʿāşıḳlaruñ her dem duʿāsın al
Güzellik kimseye ḳalmaz benüm ʿömrüm cihāndur bu

4. Sözüm ṭut ey ṣabā al git ayaġı ṭopraġın yārüñ
Ṣıfahān ehline iki gözümçün armaġandur bu

5. Raḳībüñ yār ile seyr itdügi ḳalur mı yanına
Elüme girer ol[181] ey Kātibī bir gün zamāndur bu

28.[182]
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Ḫūblaruñ cevrini ʿāşıḳlara[183] ṣanma tükene
Derd-i ʿışḳ ile meger ʿāşıḳ-ı şeydā tükene

2. Āh u zārum işidüp ḳatlüme ḳaṣd itme şehā
Beni öldürmek ile ṣanma ki ġavġā tükene

3. ʿÖmrüm olduḳça ḳomam kūyını yāruñ dir imiş
İt raḳībüñ göreyin ʿömri Ḫudāyā tükene

4. Didüm ey sāḳī ṭolu ṣun içelüm[184] cām-ı lebüñ
Nāz ile didi ki şāyed mey-i ḥamrā tükene

5. Kātibī yāra nis̱ār it ḳaṭarāt-ı eşki
Anı ẓann eyleme kim lüʾlü-i deryā[185] tükene

29.[186]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḥūr u ġılmān saña ey zāhid baña dildārumı
Tañrı ḥaḳḳı ben bütün dünyāya virmem yārümi

2. Ey ḳamer-çihre nice olsun güşāde ḫāṭırum
Ṣaşduġumda sen[187] benüm gūş eylemezsin zārumı

3. Gitdi elden cān u dil bir kez dehānuñ öpmedüm
Yoḳ yire ḫarc eyledüm ʿömrüm dirīġā varumı

---

[180] ḫᵛāce: ḫūnī SÇ3.
[181] ol: - P1.
[182] P1, vr. 154a; MG, s. 283; SÇ3, vr. 74b.
[183] ḫūblaruñ cevrini ʿāşıḳlara: ʿāşıḳa ḫūblaruñ cevrini MG 4129: ʿāşıḳa bu ḫūblaruñ cevrini S.Ç3.
[184] içelüm: öpelüm MG 4129.
[185] deryā: lālā P1.
[186] P1, vr. 155b; MG, s. 277.
[187] sen: - P1.

4. Ey hilāl-ebrū baña yirden göge ḥayf eyleyüp
Gözlerüm yaşıyla añma āh-ı āteş-bārumı

5. Nev-civānlar yolına öldüm mezārum sengine[188]
Kātibī yaz ḫaṭları vaṣfındaki eşʿārumı

30.[189]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ne bir ḥālüm bilür var künc[190]-i ġamda nāleden ġayrı
Ne var deşt-i belāda derdüm añlar lāleden ġayrı

2. Eger benden ṣorarsañ gülşen-i ʿālemde ey bülbül
Dehān-ı ġonçeyi yoḳdur bir[191] öpmiş jāleden ġayrı

3. Benüm bir kimse ey dil cānuma dāġ üzre dāġ urmaz
O yārüñ lebleri üstindeki tebḫāleden ġayrı

4. N'ola ol nev-civānuñ ḫaṭṭı gelse ḥüsni çağında[192]
Meh-i bedr olıcaḳ nesne ṭolaşmaz hāleden ġayrı

5. Benüm yanumda dāʾim Kātibī mey-ḫāne ṣadrında
Kim olursa yaraşur zāhid-i ṣad-sāleden ġayrı[193]

Kıt'alar
1. [194]
Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün

1. Bir āṣaf-ı muʿaẓẓam idüp buyurdı tertīb
Ṭoyurdı ḫalḳı ḫʷāna ʿālemde ḳodı bir ad

2. Göñli murādı üzre olup zamāne anuñ
Dāʾim ola İlāhī dünyāda ḫurrem ü şād

3. Luṭf u keremde oldur meşhūrı kāʾinātuñ
Ḳul olsañ aña ey dil ġamdan olur dil āzād

---

[188] sengine: üstine MG.
[189] P1, vr. 157b; SÇ3, vr. 76b.
[190] künc: kūh S.Ç3.
[191] dehān-ı ġonçeyi yoḳdur bir: gülüñ mihrinde yoḳdur cān P1.
[192] çağında: bāġında S.Ç3.
[193] ġayrı: - P1.
[194] P1, vr. 159b.

4. Ol sözüñ işidenler vaṣfını didi tārīḫ
Devlet anuñ ki ola Sulṭān Selīme dāmād

2.[195]
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün
1. Mühendis ṭarḥ idüp resmin bu cāy-ı ʿizzet-ābāduñ
Yapılmış saʿd-ı sāʿatde binası çün tamām olmış

2. Görince Kātibī [itmāmını] mesrūr olup ol dem
Ḥisāb itdükde tārīḫin ṭoḳuz yüz ḳırḳ yidi bulmış

3.[196]
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün
1. Yaradup ʿālemi virdi şeref
Cümleden ādemi ḳıldı eşrāf

2. Ḥaḳḳı ey dil arayup penāh ol
Maʿrifet baḥrına var mellāḥ ol

4.[197]
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün
1. Eyledi nefs bizi ġarḳ-ı günāh
Ḳıl şefāʿat ide raḥmet Allāh

2. Himmet it rūz-ı ḫaşirde yarın
Yüzümüz aġ ola olmaya siyāh

Müfredler
1.[198]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün
Yā İlāhī ben ġarībi eyledüñ dünyāda şād
Āḫiretde daḫı eyle raḥmetüñle ber-murād

2.[199]
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün
Maġrib ü maşrıḳda Rūmuñ leşkeri [meşhūrdur]
Ḳanda ʿazm eylerse anlar dāʾimā Manṣūrdur

[195] P1, vr. 160b.
[196] P1, vr. 161b.
[197] P1, vr. 162a.
[198] P1, vr. 162b.
[199] P1, vr. 162a.

3.[200]

Mefā῾īlün Mefā῾īlün Mefā῾īlün Mefā῾īlün
Gezüp seyr eyledüm her şehrini gerçi bu dünyānuñ
Naẓīrin görmedü[m] hergiz Sitanbul u Ġalaṭanuñ

Sonuç

16. yüzyılda Osmanlı'nın siyasi ve askerî alanlarda olduğu gibi edebiyat alanında da önemli başarılara imza atılmış ve bu dönemde yüzlerce şair yetişmiştir. Çeşitli devlet kademelerinde görev alan ve özellikle de denizcilikteki başarılarıyla Hint kaptanlığına kadar terfi eden bir devlet adamı olan Seydi Ali Çelebi de Kâtibî mahlasıyla şiirler kaleme alan bu dönemin önemli şairlerinden biridir.

Kâtibî, Rodos Seferi, Preveze Deniz Muharebesi, Trablusgarp Seferi gibi birçok sefere iştirak etmiştir. Kanuni'nin Nahcivan Seferi'nde Hint Denizi kaptanı olmuş, Pîrî Reis'in Basra Körfezi'nde bırakmak zorunda kaldığı Hint donanmasını Süveyş'e getirmekle görevlendirilmiştir. Bu görevi esnasında birçok tecrübe yaşamış olan şair, Basra'dan çıkışından üç buçuk yıl sonra dolaşmış olduğu Azerbaycan, Horasan, Hindistan, Sind ve Gücerat gibi ülkelerde görüştüğü hükümdarlardan getirdiği on sekiz mektubu Kanuni Sultan Süleyman'a takdim etmiş ve başından geçenleri hikâye etmiştir. Daha sonra müteferrikalık ve tımar defterdarlığı görevlerinde bulunan şair, 28 Aralık 1562 tarihinde vefat etmiştir.

Kaleme aldığı eserlerle velut bir nasir ve şair olduğunu ispat eden Kâtibî, özellikle astronomi ve denizcilikle ilgili eserleriyle dikkatleri çekmiştir. Hint Seferi'nde başından geçen olayları bir seyahatnâme üslûbu ile anlattığı *Mir'âtü'l-Memâlik* ve *Mir'ât-ı Kâ'inât* bu meyanda en meşhur eserleri arasında yer alır.

Kâtibî aynı zamanda yazmış olduğu şiirleri ihtiva eden bir *Dîvân*'ın da sahibidir. Şimdiye kadar herhangi bir nüshasına ulaşılamayan bu eserin tespit edilen iki nüshası bu çalışmanın konusunu teşkil etmiştir. Mürettep hâldeki *Kâtibî Dîvânı*'nda 4 murabba, 1 muhammes, 2 tahmîs, 177 gazel, 30 kıt'a ve 16 beyit olmak üzere toplam 230 manzume bulunmaktadır.

Şairliğinin yanı sıra Galata'da inşa ettirdiği konağı, dönemin şairlerince mahfil olarak kullanılan ve bu yönüyle bir nevi şairlere hamilik yapan Kâtibî; şiirlerinde akıcı, sade bir dil kullanmıştır. Kullanmış olduğu deyimler, atasözleri ve halk söyleyişlerinin şiirlerinin sadeliğinde önemli bir rolü vardır.

Kâtibî'nin dikkatleri çeken bir başka özelliği de birçok divan şairinde görülen Çağatayça şiir söyleme özelliğidir. Ancak o, diğer şairler gibi bu tarzda yazdığı şiir sayısını birkaç taneyle sınırlı tutmamış; bu coğrafyanın dilini ve kültürünü çok iyi bilen biri olarak otuzun üzerinde Çağatayça şiir kaleme almıştır.

Kâtibî, bütün bunları yaparken şairlikteki maharetini sergilemekten geri durmamış, şiirlerine kendine has bir özgünlük katmasını başarmıştır. O, sadece dilin sahip olduğu imkânları kullanarak bunu yapmamış, klasik Türk şiirinin mazmun, hayal ve benzetme unsurlarını da başarılı bir şekilde kullanarak özgün olmasını bilmiştir. Şairin üzerinde çalıştığımız *Dîvân*'ı da bu özgünlüğün sağlandığı birçok şiirle onu ölümsüzleştiren önemli bir eser olarak günümüze

[200] P1, vr. 162a.

kadar gelebilmiştir. Bu çalışmayla *Kâtibî Dîvânı*'nın hem şekil hem de muhteva özellikleri üzerinde durularak ihtiva ettiği şiirlerden çeşitli örnekler sunulmuştur. Böylece daha önceki çalışmalarda kayıp olduğu söylenen bir eser daha ilim âleminin istifadesine sunularak bu alanda yapılacak olan çalışmalara yeni bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

Açıkgöz, Namık. (2017). *Riyâzü'ş-Şu'arâ*, Ankara: KTB. Yayınları. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0. [Erişim Tarihi 05.03.2018].

Ak, Mahmut. (2009). "Seydi Ali Reis". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 37. İstanbul: TDV Yayınları s. 21-24.

Akbayar, Nuri (hzl.). (1998). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhir-i Osmânî),* 2. İstanbul: Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Ortak Yayınları

Blochet, E. (1932). *Catalogue des Manuscrits Turc de la Bibliothèque Nationale. I Bibliothèque Nationale*, Paris.

Büke, Himmet. (2010). *Seydi Alî Reis-Kitabu'l-Muhît.* Denizli: Pamukkale Üniversitesi SBE Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Canım, Rıdvan. (2018). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, Ankara: KTB. Yayınları. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0.
[Erişim Tarihi: 01.02.2019].

Düzenli, Mesut Bayram ve Bulak, Şahap (2018). Aruz Vezninin Türk Şiirine Tatbikinde Başvurulan İmlâ / Telaffuz Tasarrufları ve Mahiyetleri. *SUTAD, 43,* s. 145-171.

Eraslan, Kemal. (1968). "Seydi Ali Reis'in Çağatayca Gazelleri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: 41-54.

Ersoy, Ersen. (2012). "XVI. Asır Osmanlı Sahası Şairlerinden Subhî'nin (ö. 1548/49) Çağatayca Şiirleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 47, 17-36.

Sungurhan, Aysun. (2017). *Tezkîretü'ş-Şu'arâ,* Ankara: KTB. Yayınları. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83504/kinalizade-hasan-celebi---tezkiretus-suara.html.
[Erişim Tarihi: 01.03.2019].

Gıynaş, Kamil Ali. (2017). *Pervâne Bey Mecmuası*, Ankara: KTB. Yayınları. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0. [Erişim Tarihi: 06.02.2019].

İsen, Mustafa. (1994). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kâtibî Dîvânı, Bibliothque Nationale de France, Ancien Fonds Turc 270, vr. 129a-167b.

Kâtibî Dîvânı, Bibliothque Nationale de France, Supplement Turc 380, vr. 67a-79b.

Kayabaşı, Bekir. (1997). *Kâfzâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı.* Malatya: İnönü Üniversitesi SBE Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Kılıç, Filiz. (2018). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, Ankara: KTB. Yayınları. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0.
[Erişim Tarihi: 01.02.2019].

Kiremit, Mehmet. (1999). *Seydî Alî Reis Mir'âtü'l Memâlik: İnceleme-Metin-İndeks.* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları.

Köksal, Mehmet Fatih. (2011). *Edirneli Nazmî-Mecma'u'n-Nezâ'ir, (İnceleme-Tenkitli Metin),* Kültür ve Turizm Bak. Yayınları. Ankara: KTB. Yayınları.

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-100879/edirneli-nazmi-mecmaun-nezair.html. [Erişim Tarihi: 01.02.2019].

Köksal, Mehmet Fatih. (2009), "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3, İstanbul. 63-86.

Kurnaz, Cemal ve Tatcı, Mustafa (hzl.). (2001). *Mehmet Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. II. Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Mecmû'a-i Eş'âr, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 26 Hk 1060, vr. 28a.

Mecmû'a-i Eş'âr, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye K. 352, vr. 36b.

Mecmû'a-i Eş'âr, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye K. 000007, vr. 13b.

Mecmû'a-i Eş'âr, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet K 479, vr. 68a.

Mecmû'a-i Eş'âr, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 674, vr. 18b.

Mecmû'a-i Eş'âr, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8121, vr. 34b.

Mecmû'a-i Eş'âr, Nuruosmaniye Kütüphanesi 4967, vr. 130a.

Mecmû'a-i Eş'âr, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi 245, vr. 103a.

Mecmû'a-i Eş'âr, Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa 1031, vr. 299b.

Mecmû'a-i Eş'âr, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1073, vr. 39a.

Mecmû'a-i Eş'âr, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1972, vr. 182b, 350a.

Mecmû'a-i Eş'âr, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 1083, vr. 15b-16a.

Mecmû'a-i Eş'âr, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 395, vr. 57b.

Mecmû'a-i Eş'âr, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 242, vr. 5a, 15a, 16b, 17b, 21a, 24a, 42b, 53a, 54b, 64a, 69b, 76b.

Özdemir, Mehmet. (2017). *Nûh b. Mustafa Konevî Mecmûa-i Gazeliyyât (İnceleme-Metin).* Ankara: KTB. Yayınları. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55868,nuh-b-mustafa-konevi-mecmua-i-gazeliyyatpdf.pdf?0. [Erişim Tarihi: 01.02.2019].

Saraç, Mehmet Ali Yekta. (2011). *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Biçim ve Ölçü.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sertkaya, Osman Fikri. (1977). "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri IV". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXII, 169-89.

Tarlan, Ali Nihat. (1968). *Şiir Mecmualarında XVI.-XVII. Asır Divan Şiiri, Ulvî-Me'âlî-Nihânî-Feyzî-Kâtibî*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, 3 (1), 83-95.

Turan, Şerafettin. (2002). "Kitâbü'l-Muhît". *İslam Ansiklopedisi. 26*. İstanbul: TDV Yayınları. 111-112.

Yavuz, Fikri ve İsmail Özen (hzl). (1975). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri*. 3. İstanbul: Meral Yayınları.